

Turun varhaiskasvatussuunnitelma

1.8.2022 lukien

Sisällys

Johdanto	3
1. Turun varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	4
1.2 Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma.....	8
2. Varhaiskasvatuksen järjestämisen periaatteet Turussa	11
2.1 Arvot ja visio.....	11
2.2 Oppimiskäsitys	13
2.3 Toimintamuodot ja toteutuminen	14
2.4 Laaja-alainen osaaminen	15
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	21
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	21
3.2 Oppimisympäristöt	27
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	29
4. Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteutus.....	33
4.1 Pedagoginen dokumentointi.....	33
4.2 Monipuoliset työtavat.....	34
4.3 Oppimisen alueet.....	35
5. Lapsen tuki	45
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.....	45
5.2 Yhteistyö tuen aikana.....	46
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	47
5.4 Lapsen tuen arviointi	51
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.....	52
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	53
6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	56
Lähteet	60

Johdanto

Tervetuloa lukemaan Turun varhaiskasvatussuunnitelmaa!

Tämä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2022 on laadittu ohjaamaan varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteuttamista varhaiskasvatusyksiköissä Turussa. Turun varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Päivitystyössä hyödynnettiin myös edellistä Turun varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, Turun varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

Tämän varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus on auttaa lukijaa hänen toimiessaan lasten parissa varhaiskasvatuslain sisällön ja hengen mukaisesti. Se ohjaa keskeisten asioiden äärelle ja kiinnittää huomion siihen, mikä suomalaisessa ja turkulaisessa varhaiskasvatuksessa on tärkeintä.

1. Turun varhaiskasvatussuunnitelma

Turun varhaiskasvatussuunnitelma määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Turun varhaiskasvatussuunnitelmassa on toistettu valtakunnallisen suunnitelman asiasisältöjä tarvittaessa ja myös lakia on kirjattu vain välttämättömin osin. Tämä varhaiskasvatussuunnitelma koskee koko kaupungin varhaiskasvatusta eikä kunnallisissa yksiköissä laadita erillisiä yksikkökohtaisia suunnitelmia.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan suomeksi ja ruotsiksi. Ruotsinkielinen suunnitelma laaditaan ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen toimesta. Turun varhaiskasvatussuunnitelman hyväksyy Kasvatus- ja opetuslautakunnan suomenkielinen varhaiskasvatus- ja perusopetusjaosto. Turun varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan osoitteessa www.turku.fi/varhaiskasvatus.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvat varhaiskasvatussyksiköt kuvaavat oman painopisteensä yksikkökohtaisessa toimintasuunnitelmassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 mukaisesti.

Turun varhaiskasvatussuunnitelman tekstiä tukevat lomakkeet sekä muut lomakkeet ja ohjeistukset ovat DoTkussa (kunnallinen palveluntuottaja) ja Extranetissä (yksityinen palveluntuottaja).

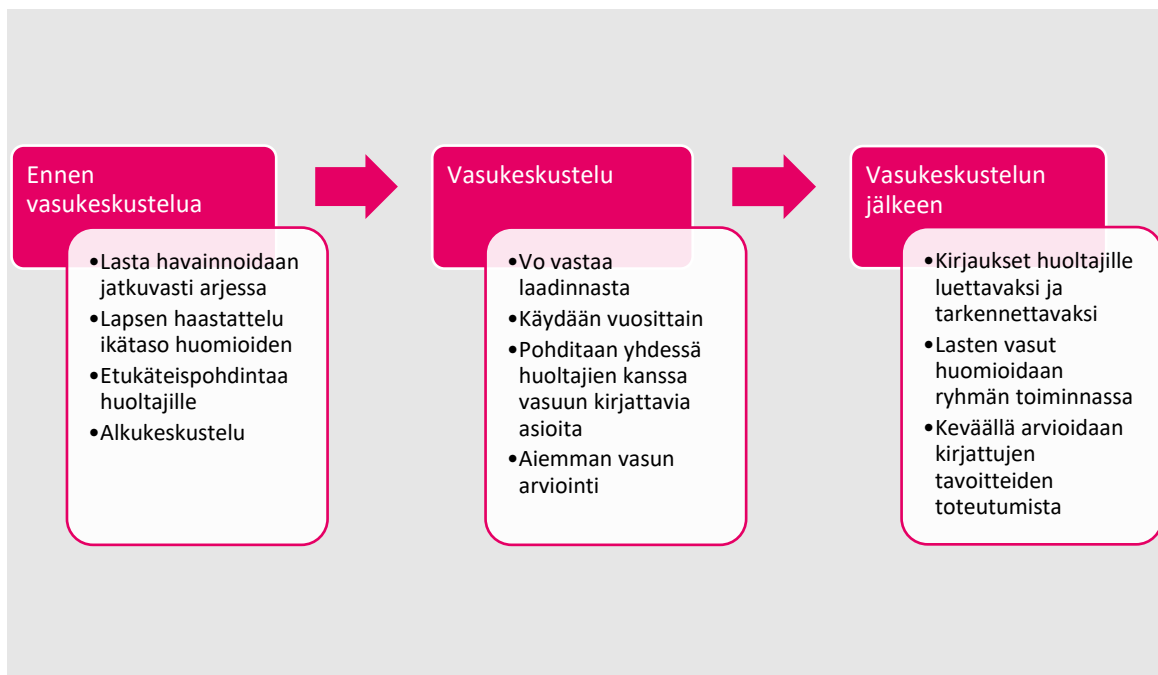
Jokaiselle lapselle tehdään toimintakausittain varhaiskasvatussuunnitelma, jonka tarkoitus on tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä varmistaa varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutuminen kyseisen lapsen osalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lisäksi varhaiskasvatuksessa tehdään vuosittain ryhmäkohtaiset suunnitelmat, jotka täydentyvät eri projektien pedagogisella dokumentoinnilla kehkeytyvän opetussuunnitelman mukaisesti.

1.1 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatustalaki¹ velvoittaa laatimaan jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman yhteistyössä henkilöstön ja huoltajien kanssa.

---

¹ Varhaiskasvatustalaki 1183/2021, 23 §

Kuvio 1. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin eteneminen

Varhaiskasvatuskeskuskuelu perustuu lapsen vahvuuksien, mielenkiinnon kohteiden sekä mahdollisten tuen tarpeiden tuntemiseen. Tämän vuoksi lasta on tärkeää havainnoida jatkuvasti arjessa sekä antaa huoltajille etukäteispohdittavaa ennen keskustelua. Lisäksi lasta voidaan haastatella ikätaso huomioiden, mikä edistää lapsen osallisuutta vasuprosessissa². Ensimmäistä varhaiskasvatuksessa pidettävää keskustelua kutsutaan alkukeskusteluksi. Alkukeskustelun tarkoituksena on, että huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tutustuvat toisiinsa, luovat pohjaa yhteistyölle ja varhaiskasvatuksen henkilöstö oppii tuntemaan lapsen paremmin.

Lapsella on oltava voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma jokaiselle toimintakaudelle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kerran vuodessa ja sitä päivitetään aina tarvittaessa, mikäli lapsen tarpeet sitä edellyttävät. Kun lapsi aloittaa uudessa päiväkodissa tai ryhmässä, on varhaiskasvatussuunnitelma tehtävä kahden kuukauden kuluessa aloituksesta. Voimassa oleva varhaiskasvatussuunnitelma tulee olla tehtynä siihen kyseiseen ryhmään, johon lapsi toimintakaudella sijoittuu, sillä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat henkilöstön toimintaa. Keväällä arvioidaan jokaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toteutumista.

Varhaiskasvatussuunnitelmien laadinta perustuu huoltajien sekä mahdollisesti muiden sidosryhmien kanssa käytävään vasukeskusteluun, jossa pohditaan yhdessä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan

² Vasukeskuskuelu = keskustelu huoltajan/huoltajien, lapsen ja henkilöstön välillä, keskustelun pohjalta laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

kirjattavia asioita. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta vastaa kelpoinen varhaiskasvatuksen opettaja. Keskusteluun varataan riittävästi aikaa ja sen aikana arvioidaan mennyttä, tarkastellaan nykyhetkeä ja suunnitellaan tulevaa. Edellinen varhaiskasvatussuunnitelma on oltava käytössä uutta tehdessä, sillä lapsen vasukeskustelu sisältää aina menneen suunnitelman arvioinnin sekä tulevan suunnittelun. Arviointi kohdistuu aina toimintaan.

Perhepäivähoidossa vasuprosessin ohjauksella on tärkeä merkitys. Ohjauksesta vastaa joko perhepäivähoidon lähijohtaja tai päiväkodin johtaja. Perhepäivähoitaja huomioi lapsen vasuun kirjattavia tavoitteita toiminnan suunnittelussa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa tavoitteet ja toimenpiteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle ja oppimisympäristölle, ei lapselle. Suunnitelmassa kuvataan, millä keinoin lapsen kehitystä ja kasvua voidaan oppimisympäristön ja ryhmän toiminnan kautta tukea. Tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista mahdollisimman laajasti ja varmistaa, että varhaiskasvatuksen yleiset tavoitteet toteutuvat kyseisen lapsen osalta. Tavoitteet perustuvat lapsen vahvuuksiin ja mielenkiinnon kohteisiin, jotka tuodaan varhaiskasvatussuunnitelmassa myös esille. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.

Varhaiskasvatuksessa lapsen tuen tarpeisiin vastataan pedagogisilla, rakenteellisilla ja hoidollisilla tukitoimilla, jotka suunnitellaan yksilöllisesti lapsen tarpeiden mukaan. Tuen suunnittelussa hyödynnetään varhaiskasvatushenkilöstön moniammatillista osaamista. Osaamista lisätään täydennyskoulutuksella. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi.

Varhaiskasvatuskeskustelun jälkeen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulevat kirjaukset annetaan huoltajille luettavaksi. Kirjattavien asioiden keskeiset sisällöt ja painopisteet on sovittu huoltajien kanssa vasukeskustelussa, mutta huoltajilla on vielä mahdollisuus tarkentaa tarvittavia kohtia. Vasu lukitaan viimeistään kuukauden kuluttua laatimisesta, jonka jälkeen se ei ole enää muokattavissa. Vuoden aikana tulevat päivitykset kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmassa sille varattuun kohtaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa koskevat tiedot käsitellään vasukeskustelua seuraavassa tiimipalaverissa. Henkilöstön on hyvä lukea lapsen varhaiskasvatussuunnitelma jo ennen tiimipalaveria. Kaikkien ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmat luovat pohjan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmalle. Huoltajat arvioivat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessia syksyn asiakaskyselyn yhteydessä. Huoltajan mahdollisesti kieltäytyttyä vasukeskustelusta, lapsen

varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kuitenkin ja kieltäytyminen mainitaan varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Varhaiskasvatussuunnitelman lomakkeena käytetään Opetushallituksen mallilomaketta, joka tallennetaan tietojärjestelmään. Ohjeita lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan löytyy Opetushallituksen sivuilta.

Arkistointi ja tiedonsiirto

Varhaiskasvatustilain³ mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Lapsen siirtyessä toiseen varhaiskasvatuspaikkaan, esiopetukseen tai perusopetukseen on aikaisemman varhaiskasvatuksen järjestäjän viipymättä toimitettava lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle taholle.

Välttämättömiksi määritellään sellaiset tiedot, jotka toimijalla on oltava, jotta toiminta uudessa ryhmässä pystytään järjestämään lapsen tarpeiden ja edun mukaisesti. Tietojen on oltava ajankohtaisia ja välttämättömiä siirtymishetkellä eli lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tulee päivittää ajankohtaiseksi ennen siirtymää. Esimerkiksi lapselle aiemmin annettuja eri tukitoimenpiteitä, joiden tarve on loppunut, ei voida enää pitää välttämättöminä. Jos tiedot eivät täytä näitä kriteerejä, tulee huoltajilta pyytää lupa tietojen siirtämiseksi (Lapsen tietojen luovuttaminen uuteen varhaiskasvatuspaikkaan).

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan tietosuojalain mukaisesti tietojärjestelmään. Lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, siirtyy hänen mukanaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sähköisessä järjestelmässä edellä mainituin perustein. Lapsen siirtyessä kunnallisesta varhaiskasvatuksesta yksityisen palveluntuottajan tuottamaan varhaiskasvatukseen tai päinvastoin, toimitetaan asiakirjan kopio paperisena uuteen yksikköön. Kopio toimitetaan, jos tiedot ovat ajankohtaisia ja välttämättömiä tai jos tietojen siirtämiseksi on huoltajilta pyydetty kirjallinen lupa. Tällöin kopion mukana toimitetaan kopio lomakkeesta ”Lapsen tietojen luovuttaminen uuteen varhaiskasvatuspaikkaan”.

---

³ Varhaiskasvatustilain 540/2018, 41§

Yksityiset perhepäivähoitajat ja yksityinen ryhmäperhepäivähoito antavat lapsen varhaiskasvatuksen loppuessa lapsen viimeisimmän, alkuperäisen varhaiskasvatussuunnitelman huoltajille. Mikäli on tiedossa, että lapsi siirtyy toiseen varhaiskasvatuspaikkaan, perhepäivähoitaja ottaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta ja lupalappuun kopion ja toimittaa ne uuteen varhaiskasvatuspaikkaan. Alkuperäinen varhaiskasvatussuunnitelma palautetaan huoltajille ja lupalappu jää perhepäivähoitajalle. Lasten pedagogisten asiakirjojen arkistointi lakien määrittämäksi ajaksi on palveluntuottajan vastuulla niin kauan kuin tämä tuottaa palvelua. Sen jälkeen arkistoinnista sovitaan kunnan kanssa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Suunnitelmaa saa lukea, mikäli kyseistä tietoa tarvitaan työn tekemisessä. Esimerkiksi opiskelija voi tarvita harjoittelussaan tietoa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Opiskelijat allekirjoittavat sopimuksen salassapidosta, joka jatkuu senkin jälkeen, kun harjoittelu tai työsuhde on päättynyt.

1.2 Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma sisältää toimintatapoja kuvaavan ryhmäsuunnitelman ja toiminnan sisältöä kuvaavan kehkeytyvän opetussuunnitelman. Tärkeää kummassakin suunnitelmassa on, että ne perustuvat lapsilähtöisyyteen eli rakentuvat ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta. Lasten vasut huomioidaan myös esimerkiksi pienryhmien muodostamisessa, kuitenkin ryhmän toimivuus huomioiden.

Ryhmäsuunnitelmaan kirjattavista sisällöistä keskustellaan ja niitä arvioidaan yhdessä huoltajien kanssa toimintakauden alussa pidettävässä vanhempainillassa. Suunnitelmaan kirjataan yhdessä sovitut ryhmän toimintamallit. Toimintaa arvioidaan toimintakauden edetessä.

Kehkeytyvän opetussuunnitelman tavoitteena on tuoda varhaiskasvatuksen sisällöt ja toiminta näkyväksi toimintavuoden aikana. Kehkeytyvän opetussuunnitelman toiminta perustuu projekteihin, joita toteutetaan varhaiskasvatusryhmissä ja niiden sisällä pienryhmissä. Toteuttamistavasta riippumatta on tärkeää, että suunnitelmia täydennetään projektien edetessä ja että suunnitelmat tuodaan näkyväksi myös huoltajille. Kehkeytyvän opetussuunnitelman toteuttamisessa hyödynnetään pedagogista dokumentointia.

Kehkeytyvä opetussuunnitelma jakautuu kahdeksaan vaiheeseen ja niiden pääkohdat on eritelty alla.

Mistä projekti sai alkunsa

- Kaikki alkaa yhteisellä ihmettely- ja suunnitteluvaiheella.
- Aiheen valintaan liittyvä prosessi lasten kanssa on tärkeä. Aihe voi tulla lapsilta tai ryhmän henkilöstöltä. On tärkeää, että lapset saavat kuitenkin määritellä, mikä aiheessa on erityisen kiinnostavaa.
- Aiheessa huomioidaan monipuolisuus, kiinnostavuus, mahdollisuus hyödyntää laaja-alaista oppimista ja oppimisen alueet.
- Projekti voidaan toteuttaa koko ryhmän projektina tai pelkästään pienryhmissä. Pienryhmät voivat myös työskennellä saman projektin parissa, ja jokaiselle pienryhmälle voidaan täyttää oma kehkeytyvä opetussuunnitelma.
- Aihe esitellään huoltajille.

Kuvaus toiminnasta

- Tutkimis- ja toteutusvaiheen kuvaus.
- Kuvaus projektin eteenpäin viemisestä eli mitä on tehty.
- Työskentelyvaiheen kuvaus sisältää aikuisen toiminnan näkökulmasta aiheen/teeman syventämisen lasten valmiuksien, aiemman tiedon, käsitysten ja kiinnostuksen jatkuvan peilauksen kautta.
- Projektia dokumentoidaan erilaisin ajatuskartoin, valokuvoin, haastatteluin jne.
- Dokumentoituun aineistoon palataan lasten kanssa projektin arviointivaiheessa.

Laaja-alainen osaaminen

- Projektin edetessä kirjataan mitkä laaja-alaisen osaamisen alueet ovat projektin myötä toteutuneet ja millä tavalla.
- Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on kuvattu luvussa 2.5.

Oppimisen alueet

- Mitkä oppimisen alueet toteutuivat tässä projektissa ja miten.

Oppimisympäristö

- Missä ympäristöissä projektia toteutettiin tai miten olemassa olevaa ympäristöä muokattiin projektin edetessä.

Pienryhmätoiminta

- Miten pienryhmät muodostuivat ja oliko esim. jokaisella pienryhmällä oma osuus projektin toteuttamisessa tai jokaisella pienryhmällä oma projekti.

Huoltajien osallisuus

- Miten huoltajille tiedotettiin projektista ja kuinka huoltajat otettiin mukaan toteuttamaan projektia.

Projektin arviointi

- Kerrataan lasten kanssa mitä on opittu ja käydään kokemuksia yhdessä läpi.
- Käydään läpi dokumentoitua aineistoa ja arvioidaan tavoitteiden saavuttamista.
- Pohditaan yhdessä projektin aikana kertynyttä uuden tiedon määrää.
- Kirjataan lasten käsityksiä ja tehdään mahdollisesti uusi ajatuskartta. Aikuisen tehtävänä on tarkastella, miten lapsen ajattelu on myös laadullisesti kehittynyt.

Varhaiskasvatus ja esiopetus tekevät yhteistyötä, jotta siirtymävaihe sujuisi lapsen näkökulmasta mahdollisimman sujuvasti. Tehtävä yhteistyö kuvataan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tarvittaessa, esimerkiksi lapsen tuen tarpeet sitä edellyttäen, lapsen siirtymistä varhaiskasvatusryhmästä toiseen tai esiopetukseen ennakoidaan siirtopalaverilla. Palaveriin osallistuvat ensisijaisesti huoltajat, molempien ryhmien edustajat sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muut mahdolliset yhteistyötahot.

2. Varhaiskasvatuksen järjestämisen periaatteet Turussa

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista pedagogista toimintaa. Turun varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksena on varhaiskasvatuslaissa määriteltyjen tavoitteiden lisäksi kuvata, mitä tarkoittaa lapsen hyvinvoinnin lisääminen turkulaisessa varhaiskasvatuksessa. Hyvinvoinnin perustana on sekä fyysisesti että henkisesti turvallinen varhaiskasvatusympäristö.

Varhaiskasvatuksessa lapsi nähdään osaavana ja taitavana. Hyvää käytöstä vahvistetaan, onnistumisen kokemuksia mahdollistetaan ja toiminnalla edistetään lapsen myönteisen minäkuvan muodostumista ja toisten huomioon ottamista. Pedagogiikan avulla tunnistetaan lapsen vahvuuksia ja tuetaan kokonaisvaltaista kehitystä. Leikki ja toiminnallisuus ovat lapselle luontainen tapa toimia ja ne edistävät monenlaisia taitoja, kuten tunteiden säätelytaitoja. Aikuisen aito läsnäolo ja sensitiivisyys lapsen tarpeille edesauttavat lapsen tunnetaitojen kehittymistä. Varhaiskasvatuksen ilmapiiri tukee moninaisuuden hyväksymistä sekä toisten huomioimista, jolloin jokaisella lapsella on turvallista kasvaa ja kehittyä.

2.1 Arvot ja visio

Turun varhaiskasvatuksen visio perustuu kaupungin määrittelemien arvojen lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoihin sekä varhaiskasvatuslakiin. Keskeisenä ajatuksena näissä kaikissa on nähdä lapsi osallisena ja aktiivisena oman elämänsä toimijana. Tätä ajatusta turkulaisessa varhaiskasvatuksessa pyritään aktiivisesti toteuttamaan. Vision (kuvio 2) ajatusta vahvistetaan tämän varhaiskasvatussuunnitelman eri luvuissa.

Kuvio 2. Turun varhaiskasvatuksen visio keskellä ja ympärillä sitä määrittävät arvot

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Lapsen oikeuksien sopimukseen liittyen Turun kaupungin tavoitteena on toteuttaa Suomen UNICEF:n Lapsiystävällinen kunta -toimintamallia. Mallissa huomio kohdistuu kunnan koko toimintaan, ja toimijoina ovat luottamushenkilöt, valmistelevat viranhaltijat, lasten ja perheiden parissa toimivat sekä lapset ja nuoret itse.

Lapsiystävällisessä kunnassa lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti kunnan asukkaina. Heidät otetaan mukaan palvelujen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Jokaiselle lapselle turvataan yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua. Kunnan päätöksenteossa hyödynnetään lasten ja nuorten tietämystä omasta arjestaan ja arvioidaan päätösten lapsivaikutuksia. Lapsen oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista näkyy kunnan talousarviossa. Lapsille sekä aikuisille myös tiedotetaan lapsen oikeuksista. Lapsia ja nuoria rohkaistaan toimimaan kansalaisyhteiskunnassa ja he kokevat olevansa lähiyhteisönsä arvokkaita jäseniä.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden moninaisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden välisiin erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.2 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen⁴, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillaessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös

---

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, luku 2.5

leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.3 Toimintamuodot ja toteutuminen

Turussa on monta vaihtoehtoa lapsen varhaiskasvatukselle. Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimessa varhaiskasvatuksessa. Lapselle järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa vuorohoitoa. Avoin varhaiskasvatus sisältää avoimet päiväkodit, leikkipuistot ja kerhot. Turun kaupunki tuottaa palvelut itse tai tukee yksityisiä palveluntuottajia palvelusetelillä tai yksityisen hoidon tuella. Tieto varhaiskasvatustyksiköistä on kunnan internetsivuilla. Turussa varhaiskasvatuspaikkaa haetaan varhaiskasvatuksen palveluohjauksen kautta, josta saa myös opastusta ja neuvontaa varhaiskasvatusasioissa.

Varhaiskasvatustilain⁵ määrittää varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavat tavoitteet. Pedagogiikalla on keskeinen rooli tavoitteiden toteuttamisessa. Jatkuva toiminnan arviointi ja toimintatapojen kehittäminen edistävät seuraavana kuvattujen lain tavoitteiden toteutumista. Tavoitteiden toteutuminen turkulaisessa varhaiskasvatuksessa on kuvattuna tarkemmin osana lukujen sisältöjä.

- Edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia.

---

⁵ Varhaiskasvatustilain 1183/2021 3§

- Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.
- Toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset.
- Varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö.
- Turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä.
- Antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa.
- Tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetytä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä.
- Kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen.
- Varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.
- Toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

2.4 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksen toiminnan perustana on laadukas pedagogiikka, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista⁶. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta sekä kyvystä käyttää tietoja ja toimia tilanteiden edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia.

Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäristöstämme: millaisessa yhteiskunnassa elämme ja millainen se tulevaisuudessa tulee olemaan. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja

---

⁶ Lainaukset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, luku 2.7

yhdistävää opetusta. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä ja sen kehittyminen alkaa varhaislapsuudesta jatkuen läpi elämän. Osaamisen tavoitteet luovat jatkumon aina varhaiskasvatuksesta oppivelvollisuuden päättymiseen saakka.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteita edistetään varhaiskasvatuksen arjessa pedagogiikan keinoin. Merkittävää on hyödyntää oppimisympäristöjä monipuolisesti sekä tukea lasten hyvinvointia ja oppimista. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet on huomioitava toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä, sekä kasvatuksessa että opetuksessa. Toiminnan arviointia toteutetaan jatkuvasti. Pyrkimys laaja-alaiseen osaamiseen luo perustan Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmalle.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Turun varhaiskasvatuksessa lasta ohjataan luottamaan omaan osaamiseensa ja havaitsemaan edistymistään.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen

kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kykyä reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Turun kaupunki oppimisympäristönä, historiallisine kohteineen, tarjoaa hyvät edellytykset kulttuurisen osaamisen kehittämiseen. Yhteistyö vapaa-ajan palvelukokonaisuuden kanssa mahdollistaa tutustumisen monipuoliseen kulttuuritarjontaan. Kulttuuriperinteisiin tutustutaan arjessa erilaisten juhlien ja vuodenkiertoon liittyvien tapahtumien kautta. Varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten ja perheiden kulttuurista moninaisuutta arvostetaan tutustumalla esimerkiksi perheiden kieliin ja uskontoihin.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesääteilyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Lasten tunnetaitojen kehitys lähtee siitä, että lapsi oppii tunnistamaan, nimeämään ja hallitsemaan omat tunteensa. Tunnetaitojen kehittyminen auttaa lasta hahmottamaan omien lisäksi myös toisten tunteita, mistä on hyötyä vuorovaikutustilanteissa. Varhaiskasvatuksessa näitä taitoja harjoitellaan monipuolisesti. Lasten tunne- ja turvataidot tukevat toisiaan⁷.

---

⁷ Väestöliitto 2021a

Jokapäiväisen itsestä huolehtimisen lisäksi tarvitaan turvataitoja sekä ympäristössä liikkumisen opettamista. Lapsen turvataidot edistävät terveen itsetunnon rakentumista. Turvataidot sisältävät taitoja puolustaa omia rajojaan sekä tuntea omaa kehoaan, mikä edistää myös muiden kunnioittamista. Taidot antavat valmiuksia suojella itseä väkivallan, häirinnän tai kiusaamisen tilanteissa. Turvataitokasvatusta toteutetaan eri tavoin ja eri materiaaleja hyödyntäen. Myös kiusaamisen ehkäisy sekä digiturvataitojen opetus ovat osa turvataitokasvatusta. Lapsille opetetaan turvallista medialaitteiden käyttöä ja käyttäytymissääntöjä, joista on myöhemmin hyötyä mm. sosiaalisessa mediassa. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että digiympäristö on lapsille turvallinen sekä ohjata ja seurata lasten medialaitteiden käyttöä ja osoittaa kiinnostusta lasten mediakäyttöä kohtaan. Osana turvataitokasvatusta on tärkeää ohjata lasta kertomaan huolistaan turvalliselle aikuiselle. Myös aikuisilla on oltava yhdessä sovittuja toimintamalleja tilanteisiin, joissa huoli lapsen turvallisuudesta herää⁸.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen

---

⁸ Väestöliitto 2021b

vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Digitaaliseen osaamiseen liittyvien tavoitteiden asettelu kohdistuu varhaiskasvatuksessa henkilöstöön. Digitaalisen osaamisen näkökulmaa kunnallinen varhaiskasvatus toteuttaa kasvatuksen ja opetuksen palvelukokonaisuuden tieto- ja viestintäteknologian opetusikäikäytön suunnitelman mukaisesti. Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on TVT-vastaava, joka toimii henkilöstön vertaistukena digitaalisten välineiden (laitteet ja ohjelmistot) pedagogiseen käyttöön liittyvissä asioissa ja koordinoi omassa yksikössään digitaalisen osaamisen tukea ja osaamisen jakamista. Työyhteisö arvioi ja kehittää TVT-toimintaa opetussuunnitelman mukaisesti⁹.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vuorovaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on mahdollistaa sekä lasten että heidän huoltajiensa osallistuminen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen sekä arviointiin. Huoltajat ja

---

⁹ Turku Sivistystoimiala 2019, s. 17

henkilöstö toimivat yhdessä lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Yhteistyön tavoitteena kaikilla on yhtenevät tavoitteet lapsen suhteen ja että tieto lapsesta eri ympäristöissä lisääntyy. Tällaisen yhteistyön toteuttaminen mahdollistaa kokonaisvaltaisesti lapsen kasvuympäristöjen arvioinnin ja huomioon ottamisen. Jokaisella lapsella on oikeus yksilölliseen, turvalliseen ja pedagogisesti korkeatasoiseen varhaiskasvatukseen, joka tukee lapsen oman kodin antamaa kasvatusta.

Lasten osallistuminen toteutuu päivittäin kohtaamalla lapset ja keskustelemalla heidän kanssaan sekä antamalla heille mahdollisuuksia vaikuttaa. Osallistuminen oppimisympäristöjen muokkaamiseen edistää lasten kokemusta osallisuudesta samalla lisäten sitä. Lapsen ryhmään kuulumisen ja osallisuuden tunne kasvaa, kun hänen työtään, tekemisiään, ajatuksiaan ja olemista arvostetaan.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Toimintakulttuuri määrittää kaikkien toimintaa ja koskee kaikkia toiminnan osa-alueita. Toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille ja kestäväälle elämäntavalle.

Laadukas pedagoginen toiminta tuottaa osaltaan hyvinvoivia ja oppivia lapsia. Laadukkaaseen pedagogiseen toimintaan tarvitaan pedagogiikan johtamista. Se on jatkuvaa kehittämistyötä, toteutettavan varhaiskasvatuksen tulosten arviointia ja uudelleen kytkemistä varhaiskasvatustyön arvopohjaan ja alkuperäiseen visioon. Pedagogiikan johtamisen lähtökohtana on selkeä näkemys siitä, mikä on varhaiskasvatustyön varsinainen tarkoitus. Johtajan tulee tuntee varhaiskasvatustilanne, varhaiskasvatussuunnitelma ja kunnan omat linjaukset. Nämä luovat perustan inklusiivisen varhaiskasvatuksen pedagogiikan johtamiselle.

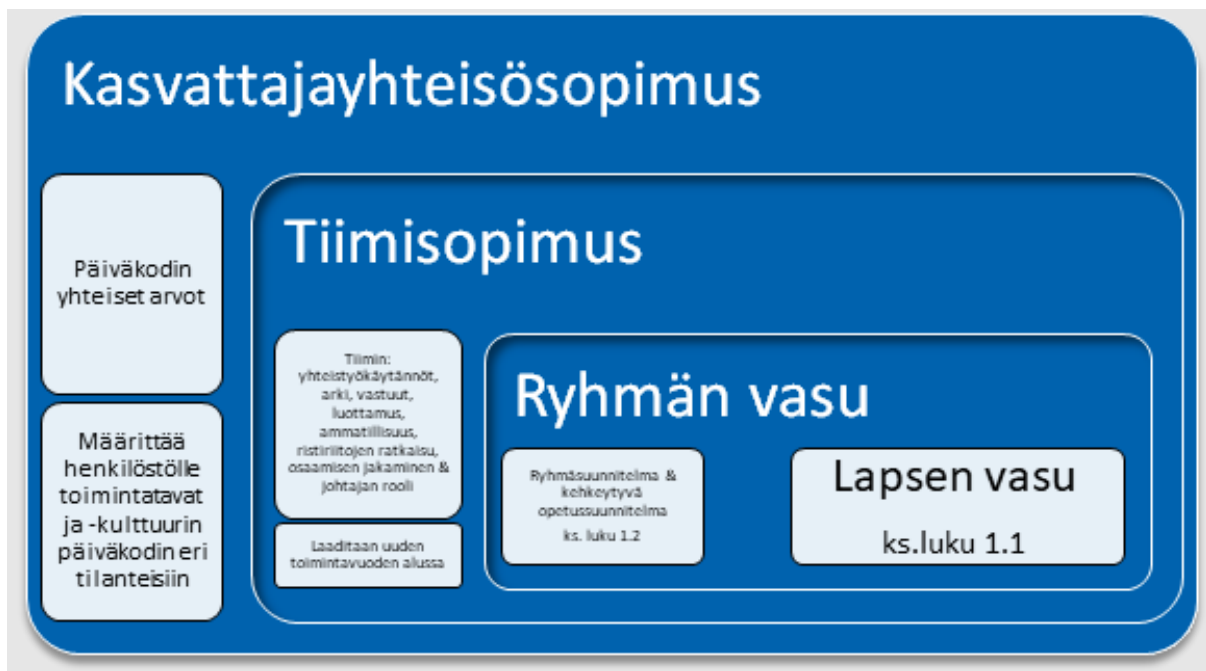
Inklusiivisen pedagogiikan johtaminen on arvovalinta, joka edellyttää vahvaa inklusiivisiin arvoihin sitoutumista. Johtamistavalla on iso merkitys työyhteisön kehittymiselle ja inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteutumiselle. Inklusiivisesti orientoitunut johtaja on demokraattinen, muuntautumiskykyinen ja työskentelee henkilöstön kanssa työyhteisöstä käsin. Johtamisen tulee painottua ihmisiin ja heidän pedagogiseen johtamiseensa. Yhteistoiminnallisuus, kuten jaettu johtajuus ja asiantuntijaverkostot tasapainottavat ja tukevat johtajan työtä.¹⁰ Johtajan vastuulla on luoda aikaa ja rakenteita pedagogiselle keskustelulle, johon kuuluu muun muassa jokaisen tiimin viikoittainen tiimipalaveri. Lapsiryhmän pedagogiikan toteuttamista ja ryhmän toimintakulttuuria johtaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja ja opettajat vastaavat siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Koko henkilöstö sekä lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Toimintakulttuurin kehittäminen on jatkuvaa, monitasoista ja perustuu arviointiin. Pedagoginen dokumentointi ja kehkeytyvä opetussuunnitelma ilmentävät hyvin arjessa tapahtuvaa jatkuvaa toimintakulttuurin arviointia. Työyhteisön osaamisen kehittäminen ja jakaminen ovat toimintakulttuurin kehittämisen kannalta tärkeitä tekijöitä. Osaamista edistää omien ajattelu- ja

työtapojen reflektointi, hiljaisen tiedon jakaminen, asiakkailta ja kollegoilta saatu palaute, tavoite- ja kehityskeskustelut ja työn kehittäminen yhdessä muiden kanssa. Henkilöstön osaamista arvioidaan vuosittain. Arviointien tuloksia hyödynnetään koulutussuunnitelman laatimisessa.

Turussa toimintakulttuurin kehittämistä henkilöstötasolla ohjaavat kasvattajayhteisösopimus ja tiimisopimus sekä niiden arviointi (kuvio 3). Näiden toimintamallien tarkoituksena on edistää hyvinvoivan toimintakulttuurin muotoutumista.

Kuvio 3. Turun varhaiskasvatuksessa laadittavat suunnitelmat ja sopimukset ja niiden väliset suhteet

Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioitettavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyuteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Leikki on lapselle luontainen tapa olla, elää ja hahmottaa maailmaa. Leikillä on merkittävä pedagoginen tehtävä, sillä se edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tuottaen lapselle iloa ja mielihyvää. Leikkiä havainnoimalla saadaan tärkeää tietoa lapsen sisäisestä todellisuudesta kuten lapsen asemasta ryhmässä, sosiaalisista taidoista, tunneilmasta ja lasta askarruttavista ajankohtaisista asioista. Leikissä kehittyvät lapsen ajattelu, kieli, mielikuvitus ja käsitys itsestä ja muista. Samalla harjoitellaan tunteiden säätelyä sekä niiden hallintaa, ryhmässä toimimista ja ristiriitatilanteista selviämistä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö innostaa ja kannattelee toiminnallaan leikkiä edistäen lasten omaaloitteisuutta ja aktiivisuutta. Aikuinen voi olla joko mukana leikissä tai ohjata sitä ulkopuolelta. Aikuinen havainnoi leikkiä sen mahdollistajana tukien leikin rikasta toteutumista. Henkilöstön havainnot lapsen leikistä ovat tärkeitä. Leikki tulee nähdä monimuotoisena ja sille on oltava tilaa kehittyä ja muuttua myös fyysisen ympäristön suhteen. Leikkiympäristö rakennetaan houkuttelevaksi ja esteettiseksi ja sitä muunnellaan yhdessä lasten kiinnostuksen kohteita ja varhaiskasvatuksen toimintasisältöjä tukevaksi.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tiedostaa pitkäkestoisen leikin merkitys lapsen mielikuvituksen ja ajattelun kehittäjänä. Pitkäkestoisella leikillä ei tarkoiteta välttämättä ajallisesti pitkää aikaa, vaan sitä, että leikki elää ja kehittyy lapsen mielessä ja se voi jatkua myös eri päivinä ja eri tilanteissa. Pitkäkestoisessa leikissä lapsi viihtyy ja hän keskittyy tekemiseensä. Pitkäkestoinen leikki saattaa alkaa esimerkiksi leikkiympäristön suunnittelulla ja rakentamisella ja jatkua sitten itse leikinä. Mahdollistamalla pitkäkestoinen leikki lapset pystyvät kehittämään keksimäänsä leikkiä eteenpäin. Tuetulla leikillä on tärkeä merkitys lasten sosiaalisten taitojen kehittämisessä ja inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttamisessa. Jokaisella lapsella on oikeus leikkiin yhdessä muiden lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on turvata jokaisen lapsen oikeus leikkiä sekä toimia ja olla osa vertaisryhmää. Tuen yksilöllisyyttä ja intensiteettiä vahvistetaan lasten tarpeiden mukaan. Leikkiä tuetaan sekä sisällä että ulkona. Lapsen mahdollisia toimintakykyyn liittyviä rajoitteita voidaan kompensoida apuvälineillä, toimintatauluilla, avustamisella sekä aikuisen pedagogisella tuella ja oppimisympäristöjen muokkaamisella.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Osallisuus lapsen näkökulmasta nähdään mahdollisuutena toimia ja vaikuttaa sekä ymmärryksenä ja kokemuksena siitä, että kuuluu johonkin yhteisöön ja on siellä arvokas omana itsenään. Lapsi voi vaikuttaa asioihin mielipiteillään ja toiminnallaan. Osallisuuden tavoitteena on edistää lapsen omatoimisuutta ja aktiivisuutta, jotta hänellä olisi hyvät valmiudet tulevaisuutta varten ja luottamus omiin kykyihinsä. Yhdessä lapsen kanssa toimiessa tuetaan lapsen yhteistyötaitoja ja kasvamista toista kunnioittavaksi kansalaiseksi.

Ryhmässä varmistetaan, että lapset tulevat kuulluksi ja heitä tuetaan ilmaisemaan mielipiteensä, jotka myös huomioidaan. Lasten ideoiden pohjalta lähteneitä projekteja kirjataan kehkeytyvän opetussuunnitelman periaatteella ja osallisuus tehdään näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin välityksellä. Henkilöstö kehittää käytäntöjä, jotka edistävät lasten osallistamista päätöksentekoon. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapset huomioidaan toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Käytännön arjessa kehkeytyvän opetussuunnitelman sisältöjä voidaan toteuttaa myös rinnakkaisina, niiden kestoja ja intensiteettiä vaihdellen.

Huoltajien osallisuus toteutuu ensisijaisesti jokapäiväisessä kanssakäymisessä lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Varhaiskasvatus järjestää huoltajille erilaisia mahdollisuuksia osallistua myös esimerkiksi asiakaspalautteiden ja lasta koskevien keskustelujen yhteydessä. Osallisuuden

toteutumista arvioidaan saatujen asiakaspalautteiden perusteella ja niiden pohjalta suunnitellaan toimenpiteitä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Tasa-arvoisessa ja yhdenvertaisessa varhaiskasvatuksessa kasvatusta määrittävät lapsen yksilölliset tarpeet ja persoonallisuus. Hyvässä varhaiskasvatuksessa yhteisöllisyys ja yksilöllisyys yhdistyvät lasten edun näkökulmasta. Lapsia rohkaistaan kehittämään kykyjään ja tekemään valintojaan. Aikuinen ei määrittele lapselle valmiiksi perinteisiä roolimalleja. Lapsia ohjataan leikkeihin esimerkiksi toiminnan, iän, kehitystason ja tilanteen mukaan. Kieli, etnisuus, katsomus, vammaisuus tai sukupuoli eivät ole leikkiin ohjaavia tekijöitä. Lasten erilaisuus ja kulttuurierot tulee huomioida ryhmän ohjaamisessa avoimesti, rehellisesti ja ammatillisesti. Henkilöstön omien asenteiden tunnistaminen on edellytys ammatilliselle toiminnalle.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Tuettu suomen kielen opetus edesauttaa lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen kieleen tutustumista ja oppimista ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen.

Kulttuurisen moninaisuuden ja kielitietoisuuden tukemiseksi on laadittu ohjeistus Turun kieli- ja kulttuuritietoinen varhaiskasvatus. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden varhaiskasvatuksen toteuttamista arvioidaan Kielipeda-työkalun avulla. Kielitietoinen varhaiskasvatus tukee lasten monipuolista kielenkehitystä. Se rohkaisee käyttämään kieltä tunnistaen lasten ikätason sekä yksilölliset ja kielelliset lähtökohdat. Kielitietoinen varhaiskasvatus tuo monikielisyyden näkyväksi arjessa. Kielen oppimista tukevat päivittäiset keskustelumahdollisuudet, lasten välisten keskustelujen helpottaminen, lukutaidon tukeminen ja monikielisyyden arvostaminen. Vuorovaikutuksen laatuun vaikuttaa henkilön kyky olla keskittyneesti läsnä. Henkilöstön käyttämä kieli mallintaa kieltä ja sen käyttöä lapsille.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Huoltajien kanssa tehdään yhteistyötä oman äidinkielen tukemiseksi ja kielten oppimiseksi. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Katsomuskasvatukseen kuuluu uskonnon lisäksi oleellisesti erilaisten kokemusten, elämysten, arvojen ja asenteiden pohdinta sekä käsittely lapsilähtöisesti lapselle ymmärrettävällä tavalla. Erilaisiin kulttuuri- ja uskontoperinteisiin tutustutaan muun muassa juhlapyhien kautta. Osana katsomuskasvatusta korostetaan uskontodialogin vahvistamista. Lapsille ja perheille tämä tarkoittaa oman uskonnon lisäksi erilaisten uskontojen ymmärrystä; opitaan kunnioittamaan myös toisten uskontojen ainutlaatuisuutta ja näkemään uskontojen mahdollisuus täydentää toinen toisiaan. Uskonnottomuutta käsitellään uskontojen rinnalla.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia. Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Terveelliset, turvalliset ja liikunnalliset elämäntavat edesauttavat lapsen hyvinvointia. Turvallisessa kasvuympäristössä lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi omana itsenään.

Toimintakulttuurin turvallisuutta edistetään tukemalla vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia ja ehkäisemällä kiusaamista. Kestävän elämäntavan edistäminen tukee lasten hyvinvointia pitkälle tulevaisuuteen. Lapsi ohjataan kunnioittamaan fyysistä ja sosiaalista ympäristöään ja hänet ohjataan omalla toiminnallaan edistämään kestävää kehitystä.

Turun kaupunki edistää toiminnallaan kestävä kehityksen periaatteita, joten myös turkulaisessa varhaiskasvatuksessa edistetään kestävä kehityksen mukaista toimintaa. Varhaiskasvatuksessa kestävä kehityksen käsitettä ja ympäristökasvatuskäsitettä voidaan käyttää rinnakkain. Ympäristökasvatuksesta puhuttaessa ympäristö nähdään kunkin omana, henkilökohtaisiin kokemuksiin ja elämyksiin perustuvana elinpiirinä. Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatus tukee lapsen luontosuhdetta, opettaa lasta huolehtimaan vastuullisesti ympäristöstään ja näin ohjaa kohti kestävä elämäntapaa. Lasten kanssa retkeillään luonnossa ja kuljetaan erilaisissa ympäristöissä tutkien ja kokeen. Sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä tuetaan yhdessä toimimalla ja esimerkiksi kansanperinteisiin tutustumalla. Aikuisen esimerkki on tärkeä.

Toimintakulttuurin arviointi

Toimintakulttuurin jatkuvan muutoksen vuoksi tulee toimintakulttuuria arvioida ja kehittää. Jatkuvan kehittämisen perusedellytyksenä on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla

vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Turkulaisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria arvioidaan muun muassa seuraavin tavoin:

- Oppimisympäristöjen arviointiin voidaan hyödyntää Kehittävä palaute –lomaketta. Lisäksi osana arviointia huoltajilta kysytään marras-joulukuun asiakaskyselyn yhteydessä oppimisympäristöihin liittyviä kysymyksiä.
- Huoltajien osallisuutta arvioidaan heiltä saatujen asiakaspalautteiden perusteella, joiden mukaisesti suunnitellaan toimenpiteitä toiminnalle. Lapsen osallisuus tuodaan näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla, mikä mahdollistaa toiminnan ja oppimisympäristöjen arvioinnin.
- Tiimisopimus sisältää toiminnan ja tavoitteiden jatkuvaa arvioimista. Tiimisopimukseen kirjattujen asioiden kokonaisuuden arviointi toteutetaan toimintakauden lopussa.
- Reflektiotyökalu varhaiskasvatuksen inklusiivisuuden arviointiin (OPH)

3.2 Oppimisympäristöt

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön turvallisuus huomioidaan mm. kasvattajayhteisösopimuksessa, tiimisopimuksessa ja kiusaamisen ehkäisemisen ja puuttumisen suunnitelmassa. Pedagogiikalla on keskeinen merkitys siinä, kuinka **fyysistä ympäristöä** hyödynnetään kasvun, kehityksen ja oppimisen tukena. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitetaan sekä sisä- että ulkotiloja. Tila-, kaluste- ja laiteratkaisut, kuten myös opetusmateriaalit ja tavat käyttää niitä, ovat osa fyysistä oppimisympäristöä. Toimivuus, selkeys sekä levollisuus tukevat lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Tilojen tulee olla sellaisia, että ne rikastuttavat lapsen mielikuvitusta. Toiminnallisen oppimisen periaatteiden mukaisesti ympäröivässä luonnossa ja piha-alueilla edistetään lasten fyysistä aktiivisuutta ja toteutetaan oppimisen alueita. Toiminnallinen oppiminen on lapsilähtöistä ja siinä leikki on keskeisessä roolissa.

Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas. Hyväksyvä, luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri varhaiskasvatuksessa tukee lapsen myönteistä itsetuntoa ja minäkuvaa sekä edistää vuorovaikutusta

ja erilaisuuden hyväksymistä. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tärkeä rooli turvallisen **psykkisen ympäristön** luomisessa. Tunne- ja turvataitokasvatus vahvistavat lasten psyykkistä hyvinvointia tunnetaitoja ja itsetuntoa tukemalla. Taitoja harjoitellaan arjen tilanteissa. Aikuinen on vuorovaikutustilanteessa aidosti läsnä ja kiinnostunut lapsesta ja hänen tekemistään asioista. Lapsen aito kohtaaminen edellyttää toteutuakseen yhteyden syntymisen. Vuorovaikutushetken pysähtyminen luo yhteyttä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää sopia yhteiset toimintatavat tunne- ja turvataitojen tukemiseksi myös tilanteisiin, joissa huoli herää.

Sosiaalisen ympäristön luo yhteisön jäsenten välinen vuorovaikutus. Sosiaalisesti turvallinen ja salliva oppimisympäristö mahdollistaa lasten jatkuvan vuorovaikutustaitojen kehityksen sekä sen, että lapsi kokee voivansa tehdä vuorovaikutusaloitteita ja toimia osallisena ryhmässä. Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät sekä vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa että lasten välillä. Sosiaalinen vuorovaikutus ja yhdessä toimiminen mahdollistavat lasten välisten vertaissuhteiden muodostumisen. Hyvä itsetunto, yhteisöön kuulumisen tunne ja kokemus aidoista vaikuttamismahdollisuuksista vahvistavat lapsen osallisuutta. Parhaimmillaan oppimisympäristöt tukevat sosiaalista turvallisuutta. Varhaiskasvatuksessa aikuisten keskinäinen vuorovaikutus on mallina lapselle, sillä lapsi seuraa aikuisen esimerkkiä ja mallintaa sitä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Lasten ja perheiden moninaisuuden tulee näkyä päiväkodin leluissa, peleissä, kuvissa ja kirjoissa. Moninaisuuden arvostaminen ja huomioiminen edistää inklusiota ja jokaisen lapsen tunnetta siitä, että on arvokas omana itsenään ihonväristä, kulttuuritaustasta, vammasta, sairaudesta, perheen sosiaalisesta asemasta tai muista taustatekijöistä riippumatta.

Kiusaamisen ehkäisy

Varhaiskasvatukseen¹² perustuen lasta on varhaiskasvatuksessa suojeltava väkivallalta, syrjinnältä ja muulta häirinnältä. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on, ettei kiusaamista pääse syntymään. Jotta tietoisuus kiusaamisilmiöstä varhaiskasvatuksessa lisääntyy, yksiköissä laaditaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.

Yksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman tavoitteena on edistää kiusaamista ehkäisevän työn johdonmukaista toteutumista varhaiskasvatusyksiköissä. Suunnitelma laaditaan yhdessä työyhteisön jäsenten kanssa, jolloin jäsenet sitoutuvat ja motivoituvat paremmin tehtävään työhön ja ovat tietoisia yhteisistä toimintamalleista. Suunnitelman yksikkökohtainen laatiminen mahdollistaa toteutuneen toiminnan arvioinnin.

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa määritetään varhaiskasvatusyksikön arvot sekä yhteinen näkemys kiusaamisesta. Suunnitelma sisältää keinoja kiusaamisen huomaamiseen ja tunnistamiseen sekä toimintatavat kiusaamisen ehkäisyyn, puuttumiseen ja seurantaan. Se sisältää myös suunnitelman arviointia sekä tiedon suunnitelman päivittämisestä ja siitä tiedottamisesta. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan kiusaamisen ehkäisemiseksi tehtävä yhteistyö huoltajien kanssa.

Kiusaamisen ehkäisytyössä henkilökunnan on tiedostettava kiusaaminen ilmiönä sekä sen erilaiset ilmenemismuodot. Kiusaaminen on usein ryhmäilmiö, jolloin ryhmän jäsenet vahvistavat toimintaa tai lopettavat sen. Kiusaamista voi ilmetä monissa eri muodoissa.

Fyysinen kiusaaminen	Sanallinen kiusaaminen	Psyykkinen kiusaaminen
<ul style="list-style-type: none"> •Lyöminen •Potkiminen •Kamppaaminen •Esteenä oleminen •Vaatteiden repiminen •Nipistely •Kivien ja hiekan heittäminen •Leikkien sotkeminen 	<ul style="list-style-type: none"> •Haukkuminen •Nimittely •Härnäminen •Lällättäminen •Vaatteiden, hiusten ym. kommentointi •Selän takana puhuminen 	<ul style="list-style-type: none"> •Uhkailu •Manipulointi •Kiristäminen •Ilveily, ilmeily •Poissulkeminen •Leikin sääntöjen muuttaminen •Selän takana puhuminen •Puhumatta jättäminen

Kuvio 4. Päiväkodissa esiintyvät kiusaamisen muodot ja tavat (Kirves & Stoor-Grenner 2010)

Henkilökunnan yhdessä sovitut toimintatavat kiusaamistilanteisiin ovat ensisijaisia kiusaamisen lopettamiseksi ja ehkäisemiseksi. Lasten toiminnan, kuten leikin, havainnoiminen auttaa henkilöstöä havaitsemaan lasten välisten tilanteiden etenemistä ja kiusaamista. Henkilöstön tehtävänä on ohjata lasta sopiviin vuorovaikutustapoihin sekä vahvistaa lapsen hyvää käytöstä. Kiusaamistilanteissa aikuinen on vastuussa tilanteiden ratkaisemisesta. Tilanteissa toimitaan tapauskohtaisesti, mutta kuitenkin siten, että kiusaaja ymmärtää tehneensä väärin ja että kiusaaminen käsitellään asianosaisten kesken. Kiusaamistilanteissa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen ilmapiiriin on tuettava toimintamallia, jossa lapsen on hyväksyttävää kertoa havaitsemastaan ja kokemastaan kiusaamisesta.

Varhaiskasvatuksen toimintatapa ja esiopetuksen järjestyssäännöt

Varhaiskasvatuksessa sovelletaan esiopetuksen järjestyssääntöjä ja toimintatapaa, joka on laadittu, jotta kaikilla olisi hyvä ja turvallinen olla esiopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa. Järjestyssäännöt

ovat voimassa esiopetuksen aikana kaikissa toiminnoissa ja toimintatapana varhaiskasvatuksen aikana. Ne koskevat kaikkia esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen toiminnassa ja yksiköiden alueella olevia henkilöitä ja ovat voimassa myös matkalla esiopetukseen ja sieltä kotiin. Järjestyssäännöistä ja toimintatavasta keskustellaan lasten ja muiden yhteisön jäsenten kanssa vuosittain. Yksiköissä ja ryhmissä voidaan täydentää järjestyssääntöjä tarvittaessa.

Otan toiset huomioon

Puhun kauniisti ja ystävällisesti toisille.

Muistan olla kohtelias.

Annan kaikille työ- ja leikkirauhan.

Noudatan hyviä pöytätapoja.

En kiusaa tai satuta toisia.

Jos huomaan kiusaamista, kerron siitä aikuiselle.

Pidän huolta yhteisistä tavaroista ja ympäristöstä

Pidän huolta leikkivälineistä, peleistä ja kirjoista yhdessä muiden kanssa.

Opettelen laittamaan tavarat paikoilleen käytön jälkeen.

Autan pitämään yhteiset tilat ja ympäristön siistinä.

Vien roskat niille kuuluviin paikkoihin.

Jos jotain menee rikki, kerron siitä aikuiselle.

Pidän huolta siitä, että ympäristö on viihtyisä myös tulevaisuudessa.

Omien tavaroiden tuominen

Sovin omien tavaroiden tuomisesta aikuisen kanssa.

En tuo päiväkotiin tai esiopetukseen vaarallisia esineitä tai aineita.

Osallistuminen ja poissaoloista ilmoittaminen

Poissaoloista tulee ilmoittaa lapsen ryhmään.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on jatkuvaa ja päivittäistä, ja se on luonteeltaan avointa, tasavertaista ja luottamuksellista. Se turvaa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä edistää luottamusta henkilöstön ja huoltajien välillä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Lapsen varhaiskasvatuksessa aloittaminen sekä siirtyminen varhaiskasvatusmuodosta tai yksiköstä toiseen toteutetaan yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen alkukeskustelu luo pohjan huoltajien ja henkilöstön väliselle yhteistyölle. Tutustumisjakson ajankohdat ja pituus sovitaan yhdessä ja sille varataan riittävästi aikaa. Henkilöstö kannustaa huoltajaa olemaan mukana lapsen tutustuessa varhaiskasvatukseen. Lapsen katsotaan aloittavan varhaiskasvatuksessa, kun hän jää sinne ilman huoltajien läsnäoloa. Lapsen siirtyessä yksikön sisällä ryhmästä toiseen voidaan tutustuminen toteuttaa arjessa esimerkiksi pienryhmiä muodostettaessa.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen

tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Varhaiskasvatus ja lastenneuolat tekevät yhteistyötä lasten terveyteen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Lapsen vuosittaisia määräaikaistarkastuksia varten huoltajat toimittavat lastenneuvolaan varhaiskasvatuksen ja kodin yhteisen selvityksen lapsen kehityksestä. Tarvittaessa, huoltajien kirjallisella suostumuksella, lapsen kehityksen tukemiseksi asioita voidaan käsitellä myös neuvolatyöryhmässä.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

4. Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteutus

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteutus on kokonaisvaltaista (kuvio 5). Sen tavoitteena on edistää lasten oppimista, hyvinvointia ja laaja-alaista osaamista. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan lapsen ja lapsiryhmän tarpeet, lasten varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lasten ja huoltajien näkemykset ja ideat. Toiminnan suunnittelu ja toteutus on lapsilähtöistä, jossa kaikkea ei suunnitella etukäteen, vaan hyödynnetään ns. pedagogiseen hetkeen tarttumista.

Kuvio 5. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

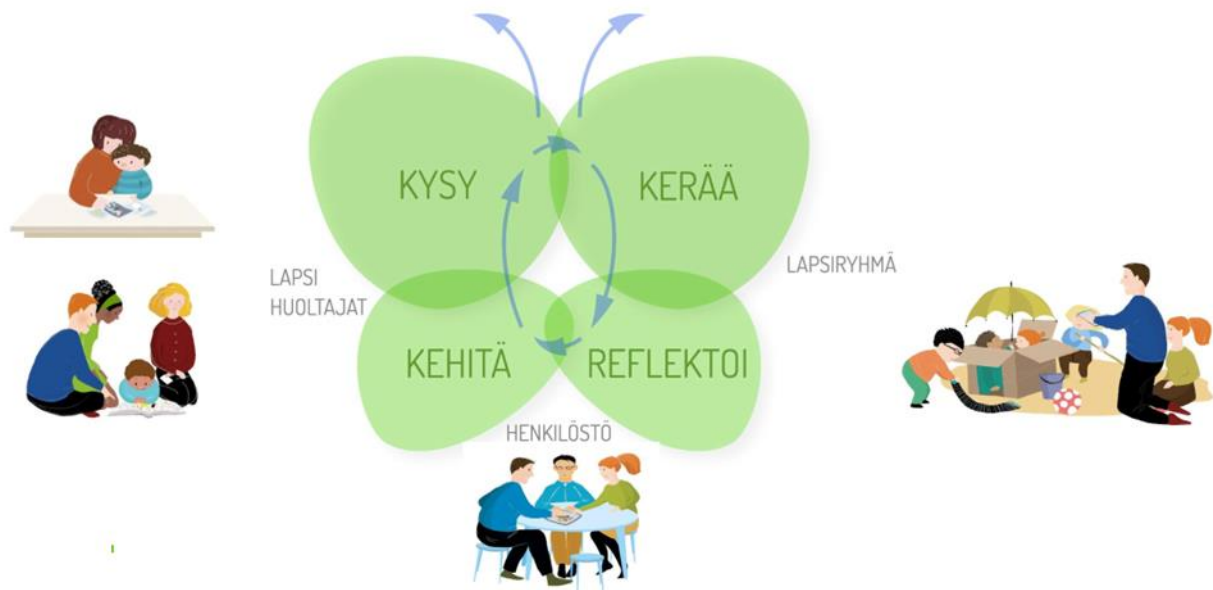
4.1 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on välttämätön työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän

henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Menetelmä perustuu lapsilähtöisyyteen, jossa huomioidaan lasten tuottamat aloitteet, ajatukset ja ideat.

Pedagogisen dokumentoinnin perustana on jatkuva toiminnan dokumentointi, jossa ryhmän toiminnan sisällöt sekä lasten ajattelu, toiminta, oppiminen ja kehitys tuodaan näkyväksi ja ymmärrettäväksi varhaiskasvatuksen henkilöstön toimesta. Dokumentointi on muistojen tallettamista esimerkiksi valokuvien, kasvunkansioiden, viikkokirjeiden, lasten töiden ja aikuisten muistiinpanojen muodoissa. Dokumentointia voidaan toteuttaa kohdistettuna koko ryhmään tai yksittäiseen lapseen.

Pedagoginen dokumentointi vahvistaa vuoropuhelua lapsen kanssa ja lasten välillä. Kokemusten yhteinen pohdinta edistää lasten osallisuutta ja kertoo siitä, mikä on lapselle merkityksellistä. Dokumentointi varmistaa tiedonkulun huoltajille kuvaten heille lapsiryhmän toimintaa ja pedagogisia sisältöjä osallistaen heitä toiminnan arviointiin. Pedagoginen dokumentointi prosessina (kuvio 6) mahdollistaa varhaiskasvatuksen toteutuneen toiminnan vertaamisen tavoitteisiin, toimintakulttuurin kokonaisvaltaisen kehittämisen sekä henkilöstön ammatillisen oppimisen.

Kuvio 6. Pedagoginen dokumentointi on prosessi, joka todentuu eri tasoilla ja etenee tiettyjen vaiheiden kautta (Opetushallitus 2021b)

4.2 Monipuoliset työtavat

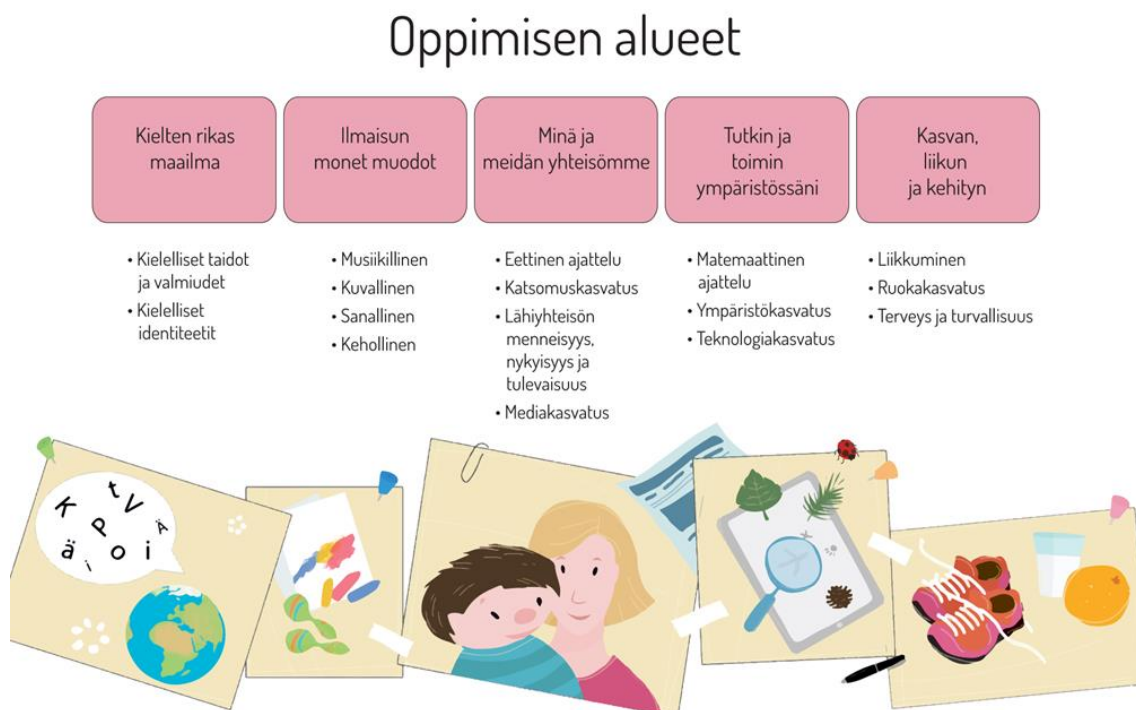
Monipuolisten työtapojen hyödyntäminen tarjoaa lapsille onnistumisen kokemuksia ja tukee lasten oppimista. Varhaiskasvatuksessa käytettäviä työtapoja on muun muassa leikki, liikunta, tieto- ja

viestintäteknisten laitteiden käyttö ja muu hyödyntäminen digitaalisten välineiden, sovellusten ja ympäristöjen hyödyntäminen, tutkiminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaisu sekä musiikki monessa muodossa.

Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Lapset ottavat myös osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti.

4.3 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet (kuvio 7) kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä ja ohjaavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä monipuolisen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa yhdessä lasten kanssa. Oppimisen alueet eivät ole toisistaan erillisiä, vaan eri aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen.

Kuvio 7. Oppimisen alueet ja niiden keskeiset sisällöt (Opetushallitus 2021c)

Kielten rikas maailma

Lasten kielen ymmärtämisen taidot, sanavarasto ja kielellinen muisti kehittyvät kieleen ja sanoihin tutustumisen kautta. Lorut, laululeikit, kansansadut, nimeäminen, sanallistaminen ja lukeminen edistävät lasten sanavaraston kehitystä ja samalla lapsi tutustuu moninaiseen kulttuuriperintöön. Turvallinen ja kiireetön ilmapiiri edesauttaa lapsen itseilmaisua ja sitä kautta kielen oppimista.

Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan kommunikoimaan sekä lasten että aikuisten kanssa, mikä edistää monipuolisesti lasten vuorovaikutustaitoja ja puheen tuottamisen taitoja. Vuorovaikutus tukee lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehitystä. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että lapset tulevat kuulluksi ja heidän aloitteisiinsa vastataan.

Monipuolinen kieliympäristö tukee lasten kielellistä kehitystä. Kielen käyttö eri tilanteissa sekä erilaisten kielellisten lähteiden ja ympäristöjen hyödyntäminen, edistävät lasten kielen käyttötaitoja sekä kielitietoisuutta. Vaihtelevat ja visuaaliset tekstit sekä kielellä leikittely ja satuilu pitävät yllä lasten mielenkiintoa ja lisäävät heidän kiinnostustaan suullista ja kirjallista kieltä kohtaan. Lastenkirjojen lukeminen lasten kanssa tukee lasten kielellisiä valmiuksia. Tarinat ja kuvat herättävät lapsissa ajatuksia ja kysymyksiä luoden keskustelua luettavan aiheen ympärille. Tarinoiden maailman kautta lapsia innostetaan keksimään tarinoita itse.

Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten kielellisiä taitoja, valmiuksia ja kielellisten identiteettien kehittymistä. Lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin vahvistetaan (kuviot 8). Kielellisten valmiuksien tukeminen edistää lasten osallisuutta ryhmässä, vaikuttamisen keinoja sekä lasten välistä vuorovaikutusta. Lasten kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa, mikä tukee myös lasten kielellisen identiteetin kehitystä.

Kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen asiantuntijatiimi on laatinut Turun kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen suunnitelman, joka on tarkoitettu Turun varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman tueksi kaksi- ja monikielisten lasten varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Kuvio 8. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Ilmaisun monet muodot

Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten sosiaalisia taitoja, myönteistä minäkuvaa ja antavat valmiuksia ympäröivän maailman jäsentämiseen. Eri ilmaisumuotojen tulkitseminen kehittää lasten ajattelun ja oppimisen taitoja. Ilmaisutaitoja tuetaan osana erilaisia projekteja hyödyntäen monipuolisia työmenetelmiä ja teknologiaa luovan ilmaisun välineenä. Ilmaisuun liittyvä tulkinta kehittää lasten sosiaalisia- ja tunnetaitoja.

Lasten musiikillisia kokemuksia ja ilmaisua tuetaan innostamalla lapsia kuuntelemaan, tuottamaan ja tulkitsemaan musiikkia. Lapsille mahdollistetaan musiikkiesityksiä sekä itse tuottaen että valmiita esityksiä kuunnellen ja katsoen. Lapsia innostetaan musiikilliseen ilmaisuun jatkuvasti arjessa loruilun, laulamisen ja musiikin kuuntelemisen merkeissä.

Lasten suhdetta kuvataiteeseen ja muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön tuetaan monipuolisesti kuvallisen ja käsityöllisen ilmaisun avulla. Kuvallista ja käsityöllistä ilmaisua harjoitellaan itse tehden, kuten muovailemalla, piirtämällä, maalaamalla, rakentelemalla ja nikkaroimalla. Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön, teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Käsityöllisen ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Samalla tutustutaan erilaisiin materiaaleihin ja tekniikoihin. Mahdollisuuksien mukaan lapsia tutustutetaan kulttuuriin ja taiteenlajeihin käymällä esimerkiksi taidenäyttelyissä.

Sanallista ja kehollista ilmaisua koetaan ja ilmaistaan esimerkiksi draaman, leikin, liikunnan ja tanssin keinoin. Kehollista kokemusta sanallistetaan, mikä tukee lasten ajattelun kehitystä sekä sosiaalisia taitoja.

Minä ja meidän yhteisömme

Lapsen kuva menneisyydestä rakentuu lapsen omasta kasvuympäristöstä ja perheestä käsin. Pohtimalla lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta vahvistetaan lasten käsitystä ajasta ja suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin ja tulevaisuuden rakentamiseen. Tavoitteena on, että lapsi hahmottaa oman paikkansa kulttuuriympäristössään. Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa huomioidaan moninaisen kulttuurin perinteet ja tavat, kuten vuoden kiertoon liittyvät juhla- ja merkkipäivät ja niiden viettoon sisältyvät perinteet. Lapsiryhmässä eri kulttuureista tulleiden lasten kulttuurit huomioidaan eri tavoin huoltajien näkemyksiä kunnioittaen.

Lasten kanssa toimiessa eettisiä kysymyksiä kohdataan arjen tilanteissa. Henkilöstö luo turvallisen, kannustavan ja hyväksyvän ilmapiirin, jossa voidaan tarkastella lasta kiinnostavia eettisiä kysymyksiä. Alkukeskustelussa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa henkilöstö keskustelevat perheen arvoista yhdessä huoltajien kanssa, kunnioittaen sekä perheen että suomalaisen yhteiskunnan arvoja.

Minä ja meidän yhteisömme -osio sisältää katsomuskasvatusta, josta Opetushallitus¹⁰ on antanut ohjeistuksen. Katsomuskasvatus on yleissivistävää, uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuurisen ja katsomuksellisen identiteetin kehittymistä. Katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla.

Varhaiskasvatuksessa juhlat ovat osa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista pedagogista toimintaa ja niiden suunnittelu lähtee lapsiryhmästä ja sen tarpeista. Juhliin voi sisältyä joitain uskontoon viittaavia elementtejä. Tällaiset juhlatraditiot ovat, samalla tavoin kuin esi- ja perusopetuksessakin, osa suomalaista kulttuuria. Juhlaan mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren tai hengellisen laulun laulamisen johdosta juhlaa ei voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen¹¹. Lapsella on huoltajan ilmoituksella mahdollisuus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen¹², jolloin lapsille järjestetään vaihtoehtoisia ja mielekästä toimintaa. Lapsiryhmän kulttuurinen moninaisuus huomioidaan juhlien suunnittelussa ja tässä voidaan tehdä yhteistyötä huoltajien kanssa.

---

¹⁰ Opetushallitus 2018

¹¹ Perustusvaliokunnan mietintö 10/2002 vp & 2/2014 vp

¹² Suomen perustuslaki 731/1999 11§

Minä ja meidän yhteisömme -osio sisältää myös mediakasvatusta. Varhaiskasvatuksessa toteutettavan mediakasvatuksen tavoitteena on lisätä lasten mediaosaamista tutustumalla tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin ja sisältöihin sekä kokeilemalla median tuottamista itse. Lasten mediataidot kehittyvät, kun mediasisältöjä ja niiden todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä sekä sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja tunnistamalla ja pohtimalla tunteiden ilmaisua. Media otetaan osaksi pedagogiikkaa ja taitoja voidaan harjoitella esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä ja osana eri kulttuureihin tutustumista.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Turkulaisessa varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan tutkimaan, jäsentämään ja ymmärtämään ympäristöä. Henkilöstön tehtävänä on ohjata tämän toteutumista sekä tukea lapsen kiinnostusta antamalla tilaa ihmettelulle ja päättelylle.

Lasten matemaattista ajattelua tuetaan varhaiskasvatuksessa oivaltamisen ja ilon kautta. Matemaattiset käsitteet tulevat tutuiksi arjen tilanteissa kuten ruokailussa, leikeissä, pukeutumisessa, ympäristöä havainnoimalla, tutkimalla ja liikkumalla. Aikuinen ohjaa lapsia kiinnittämään huomiota ympäristön muotoihin, määriin ja muutoksiin. Varhaiskasvatuksessa matemaattisia aiheita ovat mm. lukukäsitteet, luokittelu, vertailu, järjestykseen asettaminen ja säännönmukaisuus. Toiminnallisuudella ja leikinomaisuudella on tärkeä merkitys matemaattisten taitojen harjoittelemisessa ja toiminta edistää samalla lasten myönteistä suhtautumista matematiikkaan.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävästä elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävästä elämäntavan ylläpitämisestä. Sekä rakennetussa ympäristössä että luonnossa liikkuminen ja siellä toimiminen, asioiden tutkiminen ja tulkitseminen, edistävät lasten myönteistä ja kunnioittavaa suhdetta ympäristöä kohtaan. Retket lähiympäristöön tarjoavat lapselle elämyksiä, joiden kautta lapsen oma luontosuhde sekä suhde rakennettuun ja historialliseen ympäristöön syntyy.

Lapsia innostetaan teknologiakasvatuksen mukaisesti tutustumaan ympäristössä ja arjessa olevaan teknologiaan, digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä luomaan sitä itse. Toiminnan tavoitteena on tukea lasten ymmärrystä teknologian luonteesta sekä tukea teknologisten laitteiden turvallista käyttöä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä heräisi ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää tuttuja teknologisia

ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Varhaiskasvatuksen tiedekasvatus on lasten tiedeosaamisen vahvistamista ikätaso huomioiden. Siinä tavoitteena on tukea lasten kiinnostusta luonnontieteitä kohtaan ja tarjota myönteisiä kokemuksia oppimisesta oman toiminnan kautta¹³. Varhainen tiedekasvatus tukee elinikäisen oppimisen taitoja ja tavoitteita sekä luo pohjaa myöhemmälle luonnontieteiden ymmärtämiselle. Arjen havaintoihin liittyvien ilmiöiden yhdistäminen leikinomaisuuteen ja elämyksellisyyteen on avainasemassa, kun lapsi tutustuu tieteen maailmaan¹⁴. Henkilöstön tehtävänä on luoda tilanteita ja antaa aikaa lasten havainnoinnille, tutkimiselle ja ihmettelyle. Henkilöstöllä ei tarvitse olla syvällistä tietämystä havainnoinnin kohteesta, vaan havaintoja ja tutkimista voidaan tehdä yhdessä lasten kanssa¹⁵. Lasten tieteellisen ajattelun kehittymistä voidaan arjessa edistää esimerkiksi leikin ja tarinoiden kautta. Tutkimiseen ja tiedeleikkeihin voidaan osallistaa myös huoltajia.

Kasvan, liikun ja kehityn

Varhaiskasvatuksen ruokakasvatuksen tavoitteena (kuviot 9) on tukea lasten myönteistä ja innostunutta suhdetta ruokaan, mikä edistää lasten hyvinvointia, terveyttä ja oppimista. Ruokajärjestelmään, kestävän elämäntavan edistämiseen sekä omiin että muihin ruokakulttuureihin ja ruokaperinteisiin tutustutaan ruokailun lisäksi myös muilla tavoin kuten leikin, tutkimisen, aistien, itse tekemisen sekä tarinoiden kautta. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ruokailua ja ruokakasvatusta linjaava suositus¹⁶ tukee turkulaisessa varhaiskasvatuksessa toteutettavaa ruokakasvatusta.

---

¹³ Vartiainen 2018, 8

¹⁴ Rehunen 2017, 7–8

¹⁵ Vartiainen 2016

¹⁶ Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2018

Ruokakasvatuksen keskeiset tavoitteet	Myönteinen suhtautuminen ruokaan ja syömiseen
	Monipuoliset ja terveyttä edistävät ruokailutottumukset
	Omatoiminen ruokailu ja monipuolinen, riittävä syöminen
	Ateriahetkien kiireetön ilmapiiri
	Hyvien pöytätapojen ja yhdessä syömisen kulttuurin opettelu
	Ruokiin, niiden alkuperään ja ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin tutustuminen eri aistien avulla tutkimalla
	Ruokasanaston kehittäminen ruuasta keskustelemalla sekä tarinoiden ja laulujen avulla

Kuvio 9. Ruokakasvatuksen keskeiset tavoitteet varhaiskasvatuksessa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, luku 4.5)

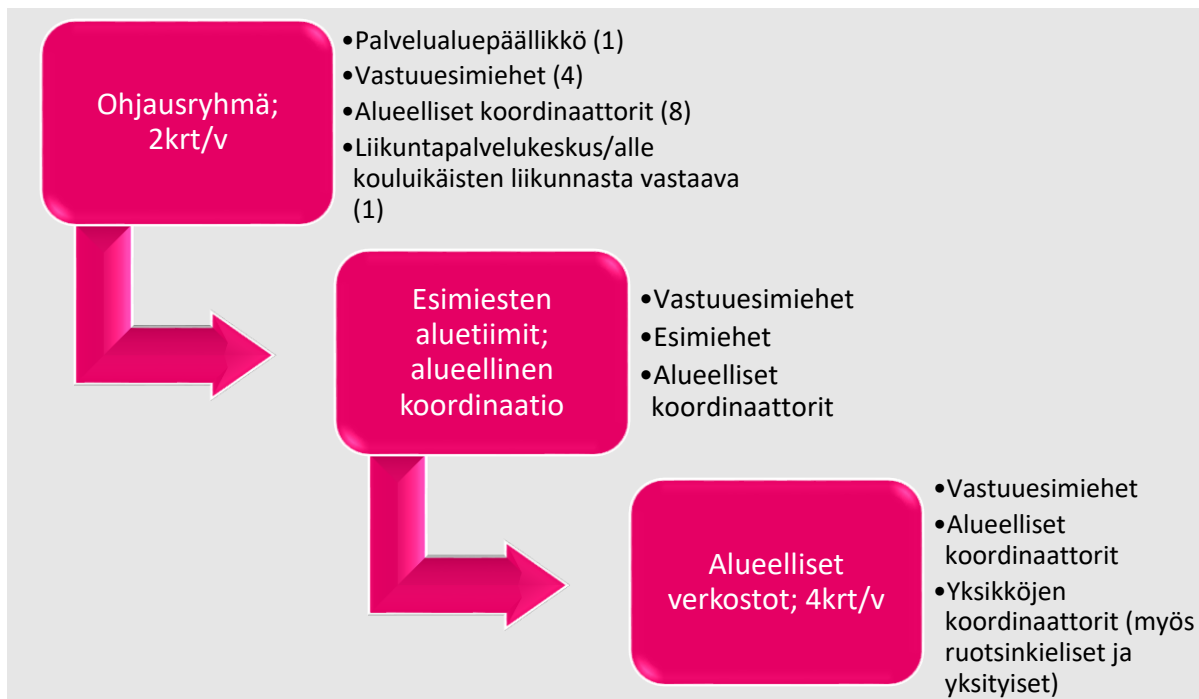
Turussa lapsia innostetaan liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Riittävä fyysinen aktiivisuus on edellytys normaalille kasvulle ja kehitykselle, minkä vuoksi liikkuminen on oleellinen osa lapsen päivää varhaiskasvatuksessa. Säännöllinen, monipuolinen, kestoaltaan ja intensiteetiltään vaihteleva liikunta erilaisissa ympäristöissä kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja. Esimerkiksi luonnossa liikkuminen kehittää lapsen tasapainotaitoa ja stimuloi eri aisteja. Varhainen liikkuminen tukee lapsen myönteistä suhtautumista liikuntaa kohtaan, lisää liikunnallista aktiivisuutta sekä edistää liikunnan merkityksellisyyden kokemista omassa elämässä myös myöhemmin. Lapsen hyvinvointi koostuu liikkumisen lisäksi riittävästä levosta ja unesta.

Sekä suunniteltu että omaehtoinen liikkuminen tukevat lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Lasten omaehtoisissa leikeissä liikunta on usein mukana ja liikuntavälineiden omatoiminen käytettävyyys tukee tämän toteutumista. Pihäsäännöt ohjaavat toimintaa ulkona. Ne mahdollistavat lasten monipuolisen liikkumisen ja mielikuvituksen käytön edellyttäen henkilöstöltä aktiivista läsnäoloa turvallisuuden turvaamiseksi.

Henkilöstön tehtävä on tukea liikkumisen iloa ja onnistumisen kokemuksia sekä mahdollistaa toiminnallisen oppimisen toteutumisen. Toiminnallisessa oppimisessa liikkuminen ja toiminnallisuus nähdään välineinä oppimiseen. Siinä huomioidaan erilaiset tavat oppia ja hyödynnetään erilaisia menetelmiä lapsen ikä huomioiden. Toiminta vahvistaa lasten motorisia taitoja, kehotuntemusta,

tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä edistää lasten keskittymiskykyä. Päivittäinen liikkuminen kirjataan osaksi ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa. Erityistä huomiota kiinnitetään vähän liikkuviin ja tukea tarvitseviin lapsiin. Viimeisimpien liikuntasuosituksen mukaan alle 8-vuotiaiden lasten päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa, joka koostuisi kevyestä liikunnasta, reippaasta ulkoilusta sekä vauhdikkaasta fyysisestä aktiivisuudesta. Yli tunnin pituisia istumajaksoja tulisi välttää ja lyhyitäkin paikallaoloja tauottaa¹⁷.

Suunnitelmallisen liikunnallisen toiminnan tukena Turussa on käytössä koordinaattorimalli (kuvio 10), jossa jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä ja jokaisella alueella on oma liikuntakoordinaattori. Yksikön koordinaattori toimii yksikön esimiehen tukena liikkuvan toimintakulttuurin kehittämisessä.

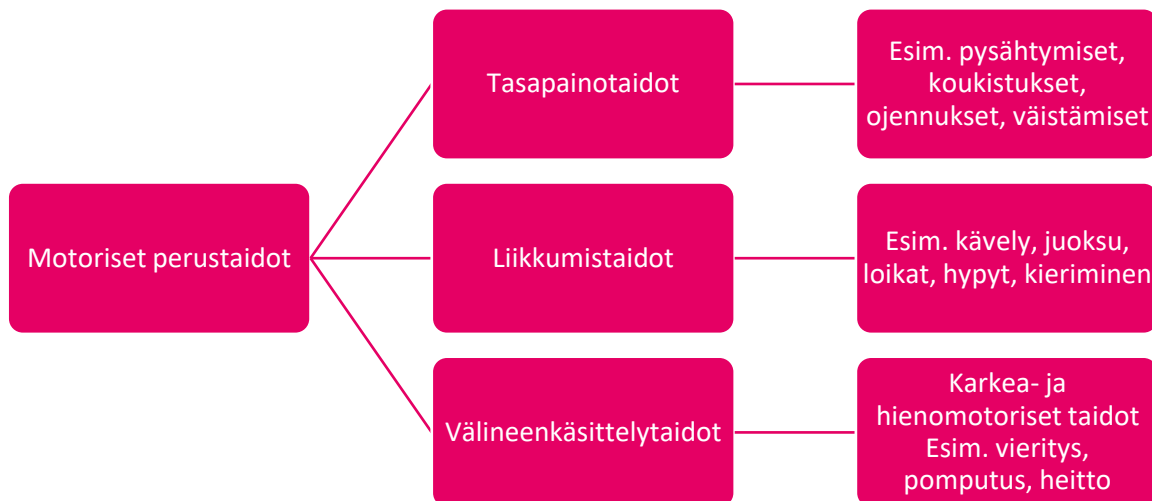
Kuvio 10. Turussa käytössä oleva liikunnan koordinaattorimalli

Turussa varhaiskasvatus tekee tiivistä yhteistyötä liikuntapalvelukeskuksen kanssa lasten liikkumisen tueksi. Liikuntapalvelukeskuksen kautta saa esim. vuokrattua välineitä sekä järjestettyä liikuntapaikkavuoroja varhaiskasvatuksen käyttöön. Lasten liikkumista ohjaa Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset¹⁸.

¹⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:21

¹⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:21

Motorisia perustaitoja (kuvio 11) tarvitaan leikeissä, peleissä, arjen touhuissa ja myös liikunnan harrastamisessa. Erilaiset yhteiset hetket lapsiryhmässä edesauttavat uusien taitojen oppimista turvallisen aikuisen ohjauksessa. Varhaiskasvatuksessa lasten motorisia perustaitoja harjoitellaan päivittäin osana arkea. Henkilöstön tehtävänä on havainnoida lasten motoristen taitojen kehitystä sekä tukea niitä tarvittaessa. Motoristen taitojen oppimisella on yhteys oppimiseen.

Kuvio 11. Motoristen perustaitojen osa-alueet

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Oppimisen alueiden arviointi

Oppimisen alueiden arvioinnin tarkoituksena on tarkastella mennyttä toimintaa monipuolisesti sekä arvioida toteutunutta pedagogiikkaa. Arviointi on väline toiminnan kehittämiseksi. Oppimisen alueiden arvioinnin tukena voidaan käyttää seuraavia esimerkkikysymyksiä:

- Toteutuvatko kasvattajayhteisösopimuksessa sovitut asiat oppimisen alueiden yhteydessä?
- Varhaiskasvatusyksikön liikuntavälineet (saatavuus, kunto, riittävyys ja erityisvälineet)?
- Kuvataiteen ja musiikin välineistö (monipuolisuus, kunto ja riittävyys)?
- Onko ruokakasvatuksessa toteutuneet varhaiskasvatuslain tavoitteet?

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada oikea-aikaista ja lapsen tarpeiden mukaista tukea heti tuen tarpeen ilmettyä. Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa.

Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienennetyssä ryhmässä, alueellisessa integroidussa ryhmässä tai erityisryhmässä.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Päiväkodin johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatuksen opettaja tai ryhmässä työskentelevä erityisopettaja vastaa lapsiryhmänsä lasten tuen suunnittelusta ja sen toteuttamisesta, toteuttamisen arvioinnista sekä toimenpiteiden ja tavoitteiden kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa. Tuen tarpeen havainnointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksessa on lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä yhdessä muun henkilöstön kanssa. Avustaja lapsiryhmässä mahdollistaa ryhmän henkilöstölle yksilöllisemmän toiminnan tukea tarvitsevan lapsen kanssa sekä toiminnan pienemmissä ryhmissä lapsen tarpeet ja mielenkiinnon kohteet huomioiden. Ryhmän

---

¹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

varhaiskasvatuksen opettaja, alueellinen varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja päiväkodin johtaja vastaavat avustajasopimuksen laatimisesta, työhön perehdyttämisestä ja pedagogisesta ohjauksesta. Avustajaresurssia tarkastellaan kokonaisuutena koko kaupungin alueella, alueellisesti ja yksiköittäin sekä lapsiryhmittäin. Avustajaresurssin tarve vaihtelee yksiköittäin vuosittain, jolloin avustajien työyksikkö vaihtuu lasten tarpeiden mukaisesti.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen havainnointiin, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja tekee yhteistyötä erilaisissa monialaisissa verkostoissa. Alueellisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä perhepäivähoidon lähijohtajan ja/tai alueellisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Tukea saavan lapsen siirtyessä yksiköstä toiseen tai varhaiskasvatuksen tuottajalta toiselle, lähettävä taho vastaa mahdollisen siirtopalaverin järjestämisestä ja lapsen asiakirjojen siirtämisestä salassapitosäännökset huomioiden.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.

Huoltajien kanssa ollaan vuorovaikutuksessa päivittäin ja keskustellaan lapsen päivän kulusta. Jos ryhmässä herää huoli lapsen kasvusta ja oppimisesta varhaiskasvatuksen opettaja keskustelee

havainnoista lapsen huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu keskusteluihin tarvittaessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin on mahdollista käynnistyä myös huoltajan aloitteesta.

Monialaista yhteistyötä toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Huoltajille annetaan tietoa moniammatillisesta yhteistyöstä ja heillä on mahdollisuus olla mukana, kun lapsen asioita käsitellään.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä lapsen tuen tarpeen kartoittamisessa ja tukimuotojen järjestämisessä tehdään varhaiskasvatuksen opettajien- ja erityisopettajien, terveydenhuollon ammattilaisten sekä muiden tarvittavien asiantuntija- ja tutkimustahojen kanssa.

Perhekeskustoimijoiden käsikirjasta löytyy kuvaus lähipalvelujen monialaisesta kokonaisuudesta, joka sisältää lapsille ja perheille suunnatut varhaisen tuen ja hoidon palvelut. Turussa varhaiskasvatuksen ja neuvolan välinen yhteistyö toimii pääsääntöisesti neuvolatiimien kautta. Neuvolatiimi on varhainen ja matalan kynnyksen työväline monialaiseen tuen tarpeen arviointiin ja tuen aloittamiseen. Tarvittaessa neuvolatiimistä voidaan yksittäistä lasta koskeva asia viedä huoltajien luvalla monialaisen konsultaatio- ja arviointitiimin käsittelyyn.

Turussa varhaiskasvatuksessa oleva lapsi voi saada tukea myös lastenneuvolan, perheneuvolan, lastensuojelun, lastenneurologian poliklinikan, Turun yliopistollisen keskussairaalan sekä vammais- ja eri terapiapalveluiden kautta.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

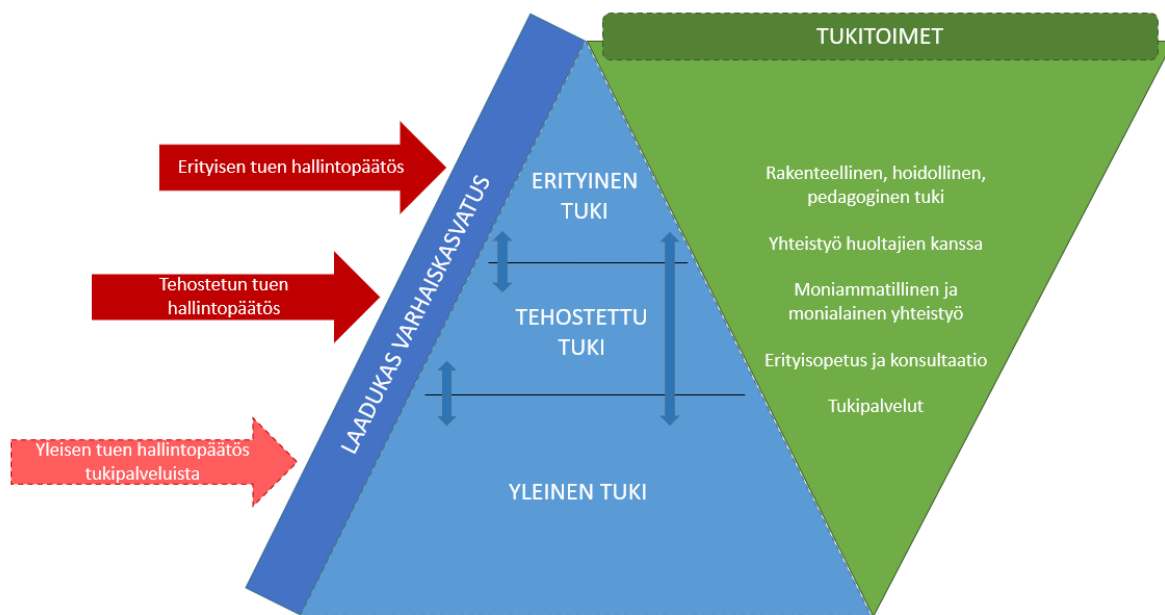
Varhaiskasvatuksen tuen perusta on laadukas pedagogiikka, joka kuuluu kaikille lapsille. Pedagogisilla järjestelyillä ja monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasta sekä luodaan perusta oppimiselle ja hyvinvoinnille. Positiivinen pedagogiikka ja henkilöstön PACE-asenne (playfulness, acceptance, curiosity, empathy) tukevat jokaisen lapsen kehitystä ja oppimista. Lapsen tukea vahvistetaan, mikäli laadukas pedagogiikka ei riitä lapsen yksilöllisten tarpeiden tukemiseksi. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta. Tukitoimet aloitetaan lapsiryhmässä heti tuen tarpeen ilmetessä.

Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Hoitavan tahon mahdollisia lausuntoja voidaan hyödyntää tuen suunnittelussa ja tuen tason määrittelyssä.

Lapsella on oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki (kuvio 12). Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Varhaiskasvatuksen tuen tasot

Kuvio 12. Varhaiskasvatuksen tuen tasot (Alila, OKM 2022)

Yleinen tuki

Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea. Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöstä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään kuitenkin hallinnollinen päätös.

Tehostettu tuki

Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Tehostetun tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut yleiselle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa, ellei lasta varten ole avustajaa. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Erityinen tuki

Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut yleiselle tai tehostetulle tasolle kuulunutta tukea. Erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa, ellei lasta varten ole avustajaa. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

Kuntouttavan varhaiskasvatuksen tarpeessa olevan lapsen erityishuollon tarve arvioidaan tapauskohtaisesti. Lapsen tarvitessa varhaiskasvatusta kuntoutuksellisista syistä, pitää tarvetta perustella asiantuntijalausunnolla. Erityishuollon johtoryhmä arvioi ja hyväksyy lapsen kuntouttavan varhaiskasvatuksen tarpeen kehitysvammalain mukaisesti. Kehitysvammalain mukainen erityishuolto on asiakasmaksulain mukaisesti maksutonta sosiaalipalvelua.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan inklusiivisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsen tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja.

Pedagogisten tuen muotojen toteuttamisen kivijalkana ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteiset ja johdonmukaiset työtavat ja menetelmät. Pedagogisen tuen toteutukseen kuuluvat keskeisesti varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsiryhmissä käytettäviä pedagogisia tuen muotoja ovat muun muassa:

- selkeä ja ennakoitava päivärytmi
- kuvitettu ryhmän päiväjärjestys
- henkilökohtainen päiväjärjestys esimerkiksi lapsen lokeron yhteydessä
- siirtymätilanteiden suunnitelmallisuus ja porrastaminen
- suunnitelmallinen toiminnallisuus
- pedagogisin perustein toteutettu pienryhmätoiminta
- tukiviittomien käyttö ryhmätasolla ja yksilötasolla
- oppimisympäristön kuvittaminen ja muokkaaminen
- lasten yksilöllisiin tarpeisiin suunniteltu kuvatuki
- digitaalisten välineiden kuten älytaulujen, tablettien ja erilaisten digitaalisten sovellusten käyttö
- pedagoginen dokumentointi ryhmätasolla ja yksilötasolla

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana.

Rakenteellisilla tuen muodoilla tarkoitetaan henkilöstöresursseja, ryhmäkokoja sekä henkilöstön osaamiseen ja koulutukseen liittyviä tekijöitä. Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatus järjestetään pääasiallisesti lapsen lähipäiväkodissa lapsen omassa ryhmässä, johon tukitoimet suunnitellaan. Lisäksi käytössä on ryhmiä, joissa rakenteellinen tuki on tavallista lapsiryhmää vahvempi.

Varhaiskasvatuksessa käytettäviä rakenteellisen tuen muotoja ovat muun muassa:

- henkilöstön lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän osaamisen lisääminen
- ryhmän lapsimäärän pienentäminen
- henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- alueelliset varhaiskasvatuksen erityisopettajat
- alueelliset integroidut ryhmät
- pienennetyt ryhmät
- erityisryhmä
- varhaiskasvatuksen resurssierityisopettajat

- erityisavustajat
- apuvälineiden käyttäminen

Yksityisessä varhaiskasvatuksessa palveluntuottajat vastaavat asiakkanaan olevien lasten tuen toteutumisesta. Turun kaupunki tukee korotetuilla palveluseteleillä yksityisiä palveluntuottajia lapsen tuen järjestämisessä.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Hoidollisen tuen toteuttaminen pyritään aina suunnittelemaan pedagogisesti inklusion periaatteita kunnioittaen.

Varhaiskasvatuksessa käytettäviä hoidollisia tuen muotoja ovat muuan muassa:

- perushoito, hoiva ja avustaminen lapsen tarpeiden mukaisesti
- pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet
- lapsen tarvitsemat apuvälineet, apuvälineiden käyttö ja niiden toimivuuden varmistaminen
- terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehtävä yhteistyö, kuten esimerkiksi diabeteshoitajan tai epilepsiahoitajan ohjaus ja konsultaatio
- yhteistyö lasta kuntouttavien terapeuttien kanssa
- yhteistyö vammaispalveluiden kanssa
- neuvolan kanssa tehtävä yhteistyö

Kun päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalla lapsella ilmenee lääkehoitoa vaativa sairaus, päiväkodinjohtaja varmistaa, että lääkehoitosuunnitelma laaditaan. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa, että lapselle laaditusta lääkehoitosuunnitelmasta on maininta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Lapsen tuen arviointi on jatkuva prosessi. Henkilöstö tekee havaintoja lapsen vahvuuksista ja mielenkiinnon kohteista sekä tuen tarpeista päivittäin. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran toimintakauden aikana tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan sekä

mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista.

Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatustahenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa.

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran toimintakauden aikana tai tuen tarpeen muuttuessa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin. Yleisessä tuessa olevalle lapselle tehdään tarvittaessa hallintopäätös varhaiskasvatuksen tukipalveluista.

Huoltajien kuuleminen

Turussa kunnallinen varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen hallintopäätösten osalta huoltajien kuulemisprosessista. Lapsen ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja antaa huoltajille noin kaksi viikkoa ennen kuulemistilaisuutta kuulemiskutsun kuulemistilaisuuteen. Kuulemiskutsun saadessaan huoltaja allekirjoittaa lomakkeen, jolla vahvistetaan huoltajan saaneen kutsun saapua kuulemiseen. Tarvittaessa tiedoksianto kuulemistilaisuudesta voidaan lähettää myös tavallisella kirjeellä. Kirjeen katsotaan tulleen perille kahdeksassa päivässä sen lähettämisestä. Selkeintä on, että kuulemiskutsu esitetään tavalla, joka on todennettavissa jälkeenpäin. Puhelimessa esitetty kuulemiskutsu ei ole todisteellinen. Kuulemiskutsussa kerrotaan, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on huoltajien luettavissa Wilmassa tai muussa varhaiskasvatuksen tuottajan käyttämässä tietojärjestelmässä seuraavan kahden viikon ajan. Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen huoltajille voidaan antaa myös paperikopio lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Kuulemistilaisuudessa huoltajilla on mahdollisuus ilmaista mielipiteensä yleisen tuen tukipalvelun, tehostetun tuen tai erityisen tuen järjestämisestä, joka kirjataan erilliseen kuulemislomakkeeseen. Huoltajien lisäksi kuulemistilaisuuteen osallistuvat kuulemisprosessista vastaava kunnallinen varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä lapsen varhaiskasvatuksen opettaja. Kuulemisprosessia tullaan päivittämään eVaka-järjestelmään siirtymisen myötä.

Tehostetun ja erityisen tuen hallintopäätökset

Tehostetun ja erityisen tuen hallintopäätökset Turussa tekee varhaiskasvatuksen erityispalvelupäällikkö alueellisen LATU-työryhmän esikäsittelyn pohjalta. Päätös on voimassa toistaiseksi ja se on perusteltava. Päätökseen liitetään valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea päätökseen muutosta valittamalla. Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista: tuen muodoista (pedagoginen, rakenteellinen, hoidollinen), varhaiskasvatuksen toimipaikasta, tukipalveluista. Päätöksen teon pohjana toimivaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee olla kirjattuna lapselle suunnitellut tukitoimet päätöksen tekoa varten.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksen saanut lapsi tulee ottaa huomioon lasten tai hoito- ja kasvatushenkilöstön lukumäärässä, jollei päiväkodissa tai perhepäiväkodissa ole tällaista lasta varten avustajaa. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä. Päätöstä on muutettava myös silloin, kun varhaiskasvatuksen toimipaikka vaihtuu.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Lapselle annettavat tukipalvelut

Yleisen tuen tukipalvelupäätös voi käsittää varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaa konsultaatiota ja opetusta, sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä.

Turussa yleisen tuen tukipalvelupäätösprosessi kulkee samalla tavalla kuin edellisessä kappaleessa avattu tehostetun ja erityisen tuen hallintopäätösprosessi.

Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Tällöin oppivelvollisuus alkaa vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin, lapsen ollessa 6-vuotias. Huoltaja päättää 5-vuotiaan pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen osallistumisesta oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen esiopetus voi siis kestää yhden tai kaksi vuotta. Lapsen huoltajille tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Huoltajat hakevat lapselle

pidennettyä oppivelvollisuutta pääsääntöisesti lapsen ollessa 5-vuotias. Huoltajat täyttävät hakemuksen pidennetystä oppivelvollisuudesta. Pidennetyn oppivelvollisuuden lisäksi lapselle tehdään myös päätös esiopetuksen erityisestä tuesta. Pedagoginen selvitys sekä pidennetyn oppivelvollisuuden hakemus liitteineen (lääketieteelliset ja/tai psykologiset selvitykset) toimitetaan alueellisen LATU-työryhmän esikäsittelyyn ja tämän jälkeen varhaiskasvatuksen erityispalvelupäällikölle päätettäväksi. Pedagogiseen selvitykseen tulee kirjata lapsen tukitoimet esiopetusvuodeksi. Lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta lapselle tehdään erityisestä tuesta oma hallintopäätös.

6. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Varhaiskasvatuksen arviointi ja kehittäminen Turussa

Turun kaupunkistrategiassa Turku 2030-luvulla on tavoitteena laadukkaan kasvatuksen ja koulutuksen polun tarjoaminen varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. Tavoitetta mitataan ja arvioidaan varhaiskasvatuksen laatukselyjen avulla.

Kasvatuksen ja opetuksen palvelukokonaisuuden kehittämisen painopisteenä on hyvinvointi ja sen tukeminen koskien niin lapsia ja nuoria kuin myös opetus- ja ohjaushenkilöstöä kaikilla palvelualueilla. Samalla kehitetään oppimisympäristöjä ottamalla huomioon opetuksen ja varhaiskasvatuksen digitalisaation mukana tuomat uudistukset sekä opetussuunnitelmista nousevat toimintakulttuurin muutokset ja kehittämistarpeet. Yksinäisyyden vähentäminen, kiusaamisen ehkäiseminen sekä lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen ovat keskiössä kaikilla kasvatuksen ja opetuksen palvelualueilla.

Varhaiskasvatuksen palvelualue

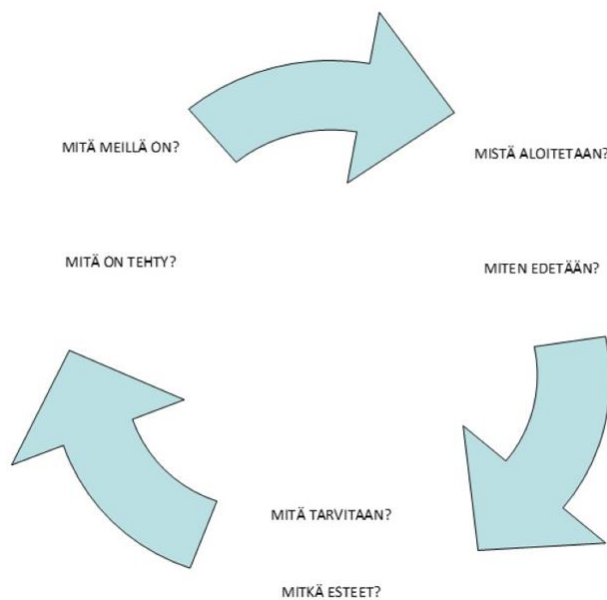
Varhaiskasvatuksen palvelualueella kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma ja siihen liittyvä johtamis- ja toimintakulttuurin kehittäminen ovat keskeisiä sisältöä ja laatua ohjaavia tekijöitä. Kehittäminen perustuu pitkäjänteiseen, luottamukseen nojaavaan yhteistyöhön ja toimijoiden välillä käytävään jatkuvaan vuoropuheluun.

Varhaiskasvatuksen palvelualueella asiakaspalautteita ja asiakaskyselyiden kautta saatua tietoa käytetään toiminnan kehittämisessä ja arvioimisessa. Tulosten pohjalta nostetaan kehittämistarpeita

toiminnan tavoitteiksi. Kunnallisen varhaiskasvatuksen asiakaskyselyiden- ja palautteiden tulokset ovat nähtävillä Turun varhaiskasvatuksen www-sivuilla. Yksityisillä palveluntuottajilla on käytössä omat laadunhallintamallinsa.

Kehittävä palaute -arviointi on Turussa kunnallisen varhaiskasvatuksen keskeinen arviointimenetelmä. Arvioinnin avulla kartoitetaan turkulaisen varhaiskasvatustoiminnan nykytilaa. Kehittävän palautteen avulla voidaan selvittää tarkasti mitä varhaiskasvatuksessa tapahtuu. Tietoa kerätään lasten arjesta, kokemuksista, oppimisympäristöistä ja johtajuudesta. Kehittävä palaute -arviointi antaa pohjan laadukkaan varhaiskasvatuksen tuottamiseen sekä varhaiskasvatuksen lakisääteisen arvioinnin toteuttamiseen. Observoijina toimivat varhaiskasvatuksen työntekijät, jotka ovat käyneet observoijakoulutuksen.

Kuvio 13. Pedagoginen johtajuuspuhe pedagogiikasta (Lahtinen, Reunamo Education Research 2022)

Menetelmässä aineistoa kerätään usealla eri mittarilla, joita ovat

- Observoijien suorittama havainnointi
- Oppimisympäristön arviointilomake
- Lasten haastattelu
- Johtajan suorittama arviointi
- Lapsilomake

Palvelualuepäälliköt vastaavat kehittämiskohteiden asettamisesta omille palvelualueilleen kehittävä palaute -arviointitulosten pohjalta. Päiväkodin johtajat laativat omiin yksiköihinsä tavoitteet ja suunnitelmat alueellisten tavoitteiden pohjalta.

Pedagoginen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen yksiköissä

Yksikön tavoitteet, ryhmäsuunnitelma ja kehkeytyvä opetussuunnitelma muodostavat yksiköiden pedagogisen dokumentoinnin kokonaisuuden. Kasvattajayhteisösopimus sekä Tavoite-, kehitys- ja arviointikeskustelut tukevat osaltaan pedagogiikan suunnittelua, arviointia ja kehittämistä yksikössä. Varhaiskasvatuksen inklusiivisuuden arviointiin voidaan käyttää Opetushallituksen reflektiotyökalua niin yksikkö- kuin ryhmätasoisestikin.

Lasten vasujen auditointipäivänä päiväkodin johtaja arvioi yhdessä päiväkodin johtotiimin kanssa satunnaisesti valittujen lasten varhaiskasvatussuunnitelmia. Auditoinnin avulla johtaja saa kuvan toiminnalle asetetuista tavoitteista, lasten kiinnostuksen kohteista, vahvuuksista ja tuen tarpeista. Auditoinnin kautta johtaja saa myös tietoa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadusta, niiden vahvuuksista sekä mahdollisista kehitystarpeista.

Pedagoginen suunnittelu, arviointi ja kehittäminen tiimissä

Ryhmän pedagogiseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen osallistuu koko moniammatillinen tiimi. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tiiminsä pedagogisesta keskustelusta ja arvioinnista, dokumentoinnista, huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä sekä ohjaaviin asiakirjoihin tutustumisesta. Yhteisten keskustelujen pohjalta varhaiskasvatuksen tiimi laatii tiimisopimuksen toimintakauden alkaessa.

Turussa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma on kaksiosainen sisältäen huoltajien kanssa yhteistyössä tehtävän ryhmäsuunnitelman ja ryhmän kehkeytyvän opetussuunnitelman.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja arvioidaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun

muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Lähteet

Hallintolaki 434/2003

Laakso, P., Pihlaja, P., & Laakkonen, E. (2020). Inklusiivisen pedagogiikan johtaminen varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research*.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977.

Luomi, A., Paananen, J., Viberg, K. & Virta, L. 2010. KEKE päiväkodissa: Kestävän kehityksen opas. Helsinki: Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus.

Opetushallitus 2021a. https://www.oph.fi/sites/default/files/inline-images/183371_vasu_visualisointi_2.png (Luettu 1.6.2021)

Opetushallitus 2021b. Johdanto pedagogiseen dokumentointiin - Videoluento 1 (oph.fi) (Luettu 11.5.2021).

Opetushallitus 2021c. Pedagoginen dokumentointi... (oph.fi) (Luettu 10.5.2021).

Opetushallitus 2018. Ohje varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksen toteuttamisesta ja uskonnollisista tilaisuuksista varhaiskasvatuksessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä: varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016:21

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf>

Perustuslakivaliokunnan mietintö 10/2002 vp.

Perustuslakivaliokunnan mietintö 2/2014 vp.

Rehunen, K. 2017. Tiedeleikkejä pikkututkijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Stoor-Grenner, M. & Kirves, L. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Folkhälsan ja Mannerheimin lasten-suojeluliitto.

Suomen perustuslaki, 731/1999.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 2018. Terveyttä ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuositus https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135907/URN_ISBN_978-952-302-992-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Turku sivistystoimiala 2019. Tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön suunnitelma 2019–2022.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018

Varhaiskasvatuslaki 1183/2021

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.

Vartiainen, J. 2016. Kehittämistutkimus: Pienten lasten tutkimuksellisen luonnontieteiden opiskelun edistäminen tiedekerto-oppimisympäristössä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta, kemian laitos.

Vartiainen, J. 2018. Mistä syntyy tuulen voima? Tiedekasvatusta ihmetellen ja leikkien. Jyväskylä: PS-kustannus.

Väestöliitto. 2021a. Keho ja tunteet - Väestöliitto.fi (vaestoliitto.fi) (Luettu 28.4.2021).

Väestöliitto. 2021b. Turvataidot - Väestöliitto.fi (vaestoliitto.fi) (Luettu 28.4.2021).